Justitieutskottets betänkande 1987/88:31

om anslag till kriminalvården, m.m.
(prop. 1987/88:100 bil. 4, E, jämte motioner)

JuU
1987/88:31

ANDRA HUVUDTITELN

Kriminalvården

1. Lokalförsörjningen inom kriminalvården m.m.

Propositionen

I proposition 1987/88:100 bilaga 4 (justitiedepartementet) har regeringen (s. 96–98) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad justitieministern anfört om lokalförsörjningen för kriminalvården.

Motioner

1987/88:Ju505 av Håkan Stjernlöf och Rolf Dahlberg (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att byggnadsstyrelsen omgående bör få i uppdrag att projektera nybyggnad av kriminalvårdsanstalt i Hudiksvall.

1987/88:Ju506 av Gunnar Björk och Gunnel Jonäng (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att projektering och byggstart skall ske av en ny lokalanstalt i Hudiksvall.

1987/88:Ju507 av Ulla Pettersson och Gunhild Bolander (s, c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en ny kriminalvårdsanstalt i Visby.

1987/88:Ju513 av Börje Nilsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om de gamla fängelsebyggnaderna i Kristianstad samt disponering av befintlig tomtmark.

Utskottet

Anslagskonstruktionen

Frågor om lokalförsörjningen för kriminalvården tas av justitieministern upp i budgetpropositionen (bilaga 4) på s. 39 och s. 96–98. Där hänvisas till vissa riktlinjer för den statliga lokalförsörjningen som finansministern föreslår i propositionen, bilaga 9 (finansdepartementet) s. 36–52.

Justitieministern hänvisar till att chefen för finansdepartementet kommer att föreslå att investeringar m.m. i byggnader redovisas i form av en treårsplan. Möjligheterna till ett långsiktigt ställningstagande till lokalförsörjningen inom rättsväsendet bör härigenom öka. Vidare föreslås en ny anslagskonstruktion där investeringar i byggnader anvisas under sjunde huvudtiteln, anslaget D 2. Investeringar m.m.

Enligt nuvarande system har kriminalvårdsstyrelsen lokalhållningsansvaret för kriminalvårdens anstalter, med några få undantag, och för ca 600 bostäder på eller i anslutning till anstaltsfastigheterna. Byggnadsstyrelsen är lokalhållare för de allmänna häktena samt för kriminalvårdsstyrelsen, regionkanslierna och skyddskonsulentorganisationen. Kriminalvårdsstyrelsen har i samråd med byggnadsstyrelsen haft ett uppdrag att utreda frågan om ett överförande av kriminalvårdens lokalhållningsansvar till byggnadsstyrelsen. I sin redovisning av uppdraget har kriminalvårdsstyrelsen, under hänvisning till de speciella förhållanden som gäller för kriminalvårdens anstalter, ansett att underhållet och driften av dessa även fortsättningsvis bör skötas av kriminalvården samt att nuvarande fördelning av byggnadsuppgifter mellan kriminalvårdsstyrelsen och byggnadsstyrelsen också i fortsättningen bör tillämpas.

Enligt justitieministern bör en strävan vara att erhålla en likformig prövning vad gäller omfattningen och kostnaderna för det statliga lokalbeståndet. Lokalhållningsansvaret för kriminalvårdens fastighetsbestånd bör därför ligga på byggnadsstyrelsen. Beträffande driften och det löpande underhållet av kriminalvårdsanstalterna samt mindre byggnadsobjekt delar justitieministern kriminalvårdsstyrelsens uppfattning att dessa uppgifter även i fortsättningen bör ligga kvar hos kriminalvårdsstyrelsen. Förslag till arbetsfördelning mellan byggnadsstyrelsen och kriminalvårdsstyrelsen i detta hänseende skall enligt ett regeringsuppdrag utarbetas av myndigheterna i fråga. Avsikten är, enligt justitieministern, att förslaget skall redovisas i 1989 års budgetproposition.

Utskottet konstaterar att den nya anslagskonstruktionen för kriminalvårdens del innebär att anslaget E 7. Byggnadsarbeten för kriminalvården utgår och att medel för byggnadsarbetena fortsättningsvis beräknas under sjunde huvudtiteln, anslaget D 2. Investeringar. Samtidigt kan utskottet konstatera att den nya ordningen inte innebär någon ändring i utskottets möjligheter att för riksdagen bereda frågor om byggnadsarbeten för kriminalvården; eventuella avvikelser från regeringens förslag får beaktas av vederbörande utskott vid medelsberäkningen under sjunde huvudtiteln.

Nya anstalter m.m.

I motionerna 505 och 506 hemställs att riksdagen hos regeringen begär projektering av en ny anstalt i Hudiksvall. I motion 507 hemställs att riksdagen till regeringen uttalar behovet av en ny anstalt i Visby.

Riktlinjer i fråga om utformningen av kriminalvårdens anstalter antogs genom 1974 års kriminalvårdsreform. Riksdagen har därefter vid behandlingen av 1980 års budgetproposition godkänt en principplan för förändringar i lokalanstaltsorganisationen (prop. 1979/80:100 bil. 5 s. 68–72, JuU 34 s. 1–4, rskr. 282). Planen innebär att nya lokalanstalter uppförs i områden som för

närvarande har brist på lokalanstaltsplatser. Vidare förutsätts i planen att ett antal anstalter från 1800-talet samt vissa andra anstalter som är i mycket dåligt skick byts ut. Vid sitt ställningstagande till planen uttalade utskottet bl.a. att tidsangivelserna i planen bör ses som riktpunkter och att planen fortlöpande bör revideras allteftersom förutsättningarna för den ändras.

Av justitieministerns redovisning i årets budgetproposition framgår att en ny lokalanstalt i Sigtuna kommun tagits i bruk under våren 1988. Justitieministern föreslår att en ny lokalanstalt uppförs i Göteborg samt att de nuvarande anstalterna i Halmstad och Vänersborg, vilka uppförts på 1800-talet, byts ut. Byggstart för anstalterna i Göteborg och Halmstad bör kunna ske under budgetåret 1988/89 och för Vänersborgsanstalten under slutet av den aktuella treårsperioden.

Enligt den år 1980 av riksdagen godkända principplanen skall en ny lokalanstalt uppföras i Hudiksvall. En begäran om projektering kom in till justitiedepartementet år 1985. Ärendet bereds för närvarande där. Enligt principplanen skall vidare en ny lokalanstalt uppföras i Visby. I årets budgetproposition anges att det i kriminalvårdsstyrelsens fortsatta planering av förändringar inom lokalanstaltsorganisationen ingår utbyte av, bl.a. anstalten i Visby.

Utskottet behandlade åren 1984, 1985, 1986 och 1987 motionsyrkanden om byggande av en ny anstalt i Hudiksvall. Utskottet hänvisade vid dessa tillfällen till att den frågan, liksom frågan om uppförande av anstalter på andra orter, var aktuell inom regeringskansliet. Utskottet anförde vidare att utskottet inte – utöver vad regeringens prioritering innebar – kunde förorda byggande av kriminalvårdsanstalter i vissa orter före andra. Utskottet avstyrkte bifall till motionerna. Riksdagen följde utskottet (JuU 1983/84:20 p. 7, JuU 1984/85:36 p. 7, JuU 1985/86:30 p. 7 och JuU 1986/87:20 p. 7). Utskottet gör i år motsvarande bedömning i fråga om anstaltsbyggande i båda de orter som aktualiserats motionsvägen och avstyrker således bifall till motionerna 505, 506 och 507.

I motion 513 hemställs att fängelset i Kristianstad rivs. Motionärerna anför att cellfängelset, som uppfördes under 1800-talet, står tomt sedan år 1984 då en ny anläggning uppfördes i Vä nära Kristianstad. Enligt motionärerna behövs den mark som fängelsebyggnaden är uppförd på bl.a. för byggande av ett nytt central- och lokalkontor för försäkringskassan i Kristianstad.

Enligt vad utskottet erfarit har Kristianstadsanstalten enligt ett regeringsbeslut från år 1984 byggts om för ca 1 milj. kr. i syfte att ge ett tillskott av reservplatser för häktade. Beläggningen på häktena i Malmöregionen är stor. Detta förhållande kan förväntas bestå till dess nya häktesplatser erhålls när det nya polishuset i Malmö uppförts. Häktesbeläggningen i hela landet har för övrigt ökat med 8 % under år 1987. De nya reglerna om anhållande och häktning (prop. 1986/87:112, JuU 1987/88:7) kan, enligt kriminalvårdsstyrelsen, komma att leda till ytterligare ökning av beläggningen.

Utskottet konstaterar att kriminalvårdsstyrelsen för närvarande har behov av Kristianstadsanstalten för sin verksamhet. Utskottet kan därför inte tillstyrka bifall till motion 513.

Utskottet hemställer

1. beträffande *anslagskonstruktionen*

att riksdagen lämnar utan erinran vad justitieministern anfört om lokalförsörjningen för kriminalvården,

2. beträffande *ny anstalt i Hudiksvall*

att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Ju505 och 1987/88:Ju506,

3. beträffande *ny anstalt i Visby*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju507,

4. beträffande *rivning av fängelset i Kristianstad*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju513.

2. Kriminalvårdsstyrelsen

Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt E 1 (s. 98 och 99) och hemställer

att riksdagen till *Kriminalvårdsstyrelsen* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag om 84 256 000 kr.

3. Kriminalvårdsanstalterna

Propositionen

Regeringen har under punkt E 2 (s. 99–104) föreslagit riksdagen att till kriminalvårdsanstalterna för budgetåret 1988/89 anvisa ett förslagsanslag om 1 660 718 000 kr.

Motioner

1986/87:Ju629 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att samtalsterapi bör ingå i påföljden för kvinnomisshandelsbrott.

1987/88:Ju22 av Per-Olof Strindberg m.fl. (m) vari yrkas

5. att riksdagen hos regeringen begär utredning med syfte att skapa skilda anstalter för manliga och kvinnliga intagna,

6. att riksdagen hos regeringen begär utredning med syfte att på vissa anstalter skapa särskilda enheter utformade för att passa intagna med små barn,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om stöd till frigivna.

1987/88:Ju501 av Aina Westin och Sylvia Pettersson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av bättre beredskap för att i nödfall kunna ta emot barn på kriminalvårdsanstalter.

1987/88:Ju502 av Margareta Gard (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rätten för häktade och anhållna att ogranskat skicka brev till svensk myndighet.

1987/88:Ju503 av Göran Ericsson (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om en förpassningsorganisation, i vilken polismän svarar för förpassningsverksamheten och säkerheten under sådana förrättningar.

1987/88:Ju504 av Barbro Evermo m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vistelse utom anstalt för värnpliktstjänstgöring.

1987/88:Ju508 av Elisabeth Fleetwood (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en utvärdering bör göras av placeringen av både män och kvinnor på samma lokalanstalt.

1987/88:Ju509 av Per Arne Aglert m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om att den andliga vården vid kriminalvårdens anstalter snarast ordnas i enlighet med vad som anförts i motionen och i tidigare betänkanden i ärendet.

1987/88:Ju511 av Gunilla André och tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om särskilda lokalanstalter för kvinnor.

1987/88:Ju512 av Maj-Lis Lööw m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om projektverksamhet och personalutbildning för vård och efterbehandling av personer som gjort sig skyldiga till övergrepp mot kvinnor.

1987/88:Ju514 av Margareta Mörck och Jan-Erik Wikström (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om biblioteksverksamheten inom kriminalvården.

1987/88:Ju804 av Carl Bildt m.fl. (m) vari yrkas

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om differentiering av olika kategorier av interner inom kriminalvården,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rehabilitering av dömda brottslingar.

1987/88:Ju811 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rehabiliterande insatser för sexualbrottslingar och våldsverkare,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om program för drogfria kriminalvårdsanstalter,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kontroll av narkotikamissbruk av intagna i kriminalvårdsanstalt m.m.,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av anstaltsplatser med särskilda resurser för omhändertagande av grava narkotikamissbrukare,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vård utom anstalt i verkställighetens slutskede för missbrukare.

1987/88:Ju813 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ett åtgärdsprogram för att skära av tillförseln av narkotika till kriminalvårdsanstalterna.

Motiveringen återfinns i motion 1987/88:So237.

1987/88:Ju819 av Anita Johansson m.fl. (s) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kriminalvård, eftervård, frivård och övervakning.

Utskottet

Medelsberäkningen m.m.

Regeringens förslag till medelsanvisning innebär en ökning av anslaget med i det närmaste 111 milj. kr. i förhållande till anslaget för innevarande budgetår. Totalt föreslås ett förslagsanslag om 1 660 718 000 kr.

I budgetpropositionen redovisas att det per den 1 oktober 1987 inom kriminalvården fanns 19 riksanstalter med 1 217 slutna platser och 472 öppna platser, 57 lokalanstalter med 1 215 slutna och 1 003 öppna platser samt 25 häkten med 1 236 platser.

Beläggningen under budgetåret 1986/87 ökade med drygt 3 % jämfört med budgetåret dessförinnan. På de allmänna häktena har beläggningen under de tre senaste budgetåren i genomsnitt varit drygt 800. Antalet platser vid kriminalvårdsanstalterna Kumla, Norrtälje och Tidaholm har reducerats med sammanlagt 120 under budgetåret 1986/87. För att möta tillfälliga behov har nyligen öppnats 48 platser på Kumla och 48 platser på öppna lokalanstalter.

Beträffande *utnyttjandet av anstalts- och häktesorganisationen* anger departementschefen att beläggningen på kriminalvårdens anstalter kännetecknats av stora säsongsvariationer beroende till största delen på variationer i domstolarnas arbete. Antalet fängelsedomar anges vara lägst under augusti och högst under oktober och november månad. För att jämna ut beläggningen har, såsom förutskickades i 1987 års budgetproposition, ett system med aktiv styrning av tiderna för inställelse införts. Sedan den 1 maj 1987 kan dömda med en strafftid på högst tre månader föreläggas att inställa sig i anstalt en bestämd dag inom en tid av högst sex månader från det att domen blivit verkställbar. Den dömde har emellertid även fortsättningsvis *rätt* att inställa sig i anstalt så snart domen kan verkställas.

Vidare redogör departementschefen för det rationaliseringsarbete som pågår vid anstalter och häkten. En begränsad översyn av personaldimensioneringen har skett av kriminalvårdsstyrelsen beträffande anstalterna Hall och Håga och därutöver har en genomgripande översyn påbörjats vid anstalten Österåker. Departementschefen anför vidare att kriminalvårdsstyrelsen under hösten 1987 till regeringen redovisat en utredning med förslag till omorganisation av Kronobergshäktet i Stockholm. Utredningen har ägnat särskild uppmärksamhet åt ledningsfunktionen på olika nivåer, med

avseende både på ansvarsfördelning och arbetsledning. Därvid har möjligheterna att genom organisatoriska förändringar i administrativt hänseende eller på annat sätt minska personalkostnaderna och effektivisera personalutnyttjandet undersökts. Genomförandet av omorganisationen, som kräver vissa ombyggnadsarbeten, beräknas starta under år 1988. Departementschefen har bedömt att det redovisade rationaliseringsarbetet kommer att ge effektivitetsvinster varför anslaget nedräknats med 5,8 milj. kr.

Enligt vad utskottet inhämtat var per den 1 mars 1988 utnyttjandegraden av antalet tillgängliga anstaltsplatser 100 %. Detta är enligt utskottets mening en alltför hög beläggning som bl.a. medför att den önskvärda differentieringen av de intagna blir svår att åstadkomma. Utskottet förutsätter att forsatta ansträngningar görs för att jämna ut beläggningen. Utskottet vill understryka att strävan måste vara att nå en utnyttjandegrad om 85 % (se JuU 1981/82:44 s. 2).

Beträffande *klientinriktad verksamhet* anger departementschefen att hon delar sin företrädares uppfattning att i ökad utsträckning ta i anspråk intagnas arbetstid för att påverka och motivera särskilt injektionsmissbrukare till behandling. Enligt departementschefen bör samma synsätt som ligger till grund för behandlingen av narkotikamissbrukare, nämligen att orsakerna till brottsligheten skall bearbetas, också gälla i arbetet med andra kategorier av intagna. Departementschefen betonar att verksamheten bör läggas upp på sådant sätt att samhällets reguljära vårdorgan kan ta vid efter frigivningen.

Utskottet godtar regeringens förslag till medelsanvisning för kriminalvårdsanstalterna.

Narkotikafria anstalter

I motionerna 804, 811 och 813 begärs olika åtgärder i syfte att komma till rätta med narkotikamissbruket på kriminalvårdsanstalterna. I motion 804 förordas ökad differentiering av de intagna medan det i motionerna 811 och 813 begärs att ett åtgärdsprogram mot narkotika på kriminalvårdsanstalterna skall arbetas fram. I motion 811 föreslås också att drogfrihet skall bekräftas med urinprov samt att ytterligare en sluten anstalt skall reserveras för grava narkotikamissbrukare.

Utskottet har behandlat liknande motionsyrkanden i betänkandena JuU 1985/86:30 s. 3 ff och JuU 1986/87:20 s. 7 ff. I dessa betänkanden, till vilka här hänvisas, finns utförliga redogörelser för vilka åtgärder som sedan mitten av 1960-talet vidtagits för att få överblick och kontroll över narkotikamissbruket på anstalterna.

Kriminalvården har tillförts 12,5 milj. kr. under vart och ett av budgetåren 1985/86 och 1986/87 från socialdepartementets anslag för åtgärder mot AIDS. Medlen har använts för uppsökande verksamhet och motivationsarbete vid häktena i de tre storstäderna, vid lokalanstalterna i de tre storstadsregionerna och vid vissa riksanstalter. I proposition 1987/88:79 om åtgärder mot AIDS framhåller chefen för socialdepartementet att det är angeläget att motivationsarbetet intensifieras och sprids vidare inom kriminalvården. Målet är att varje intagen skall utsättas för en intensiv påverkan att upphöra med sitt missbruk. Behovet av en ökad provtagningsverksamhet beträffande HIV-smitta har medfört att 13 halvtidstjänster för översköters-

kor tillfälligt utökats till heltidstjänster. I AIDS-propositionen föreslås att ytterligare 230 milj. kr. anvisas för bekämpningen av sjukdomen. I beloppet ingår medel avsedda för fortsatta samordnade insatser för narkotikamissbrukare inom kriminalvården. Här kan också nämnas att sammanlagt ett hundratal olika projekt har initierats i syfte att utveckla samarbetet mellan narkomanvård och kriminalvård. I vissa projekt samverkar kriminalvården, den kommunala narkomanvården och det s.k. missionärsprojektet; ett projekt där tidigare missbrukare bedriver uppsökande och motiverande verksamhet på kriminalvårdsanstalterna. Missionärsprojektet har också fått bidrag till en omfattande kampanj på de större riksanstalterna om HIV-smitta och narkotikamissbruk. De pågående insatserna mot narkotika kommer att fortsätta och intensifieras under nästa budgetår.

En stor andel av de intagna på kriminalvårdsanstalterna – uppskattningsvis 40 % – är narkotikamissbrukare. Utskottet har flera gånger framhållit att självklara riktmärken för narkotikapolitiken på kriminalvårdens område måste vara att intagna utan narkotikaproblem inte skall behöva komma i kontakt med narkotika under anstaltsvistelsen, att missbrukare avskärs från tillförsel av droger och att intagna förhindras att bedriva narkotikahandel inom anstalterna och ute i samhället.

På riksanstalterna Norrtälje, Hall, Österåker, Hinseberg och Härlanda finns narkotikafria avdelningar, till vilka de intagna kan söka sig. På riksanstalten i Mariefred placeras uteslutande unga personer som har långa strafftider och som inte är etablerade narkotikamissbrukare. På riksanstalten Roxtuna slutligen placeras unga, för vård omotiverade missbrukare som med hänsyn endast till strafftidens längd – normalt högst ett års fängelse – uppfyller förutsättningarna för placering på lokalanstalt men beträffande vilka en sådan placering beroende på narkotikamissbruk eller annan befattning med narkotika bedöms som olämplig.

Vad gäller riksanstalterna är det således enligt utskottets uppfattning väl sörjt för möjligheter till differentiering av de intagna samtidigt som vård och behandling i stor utsträckning kan erbjudas missbrukare som vill upphöra med sitt missbruk. Något uttalande från riksdagens sida om differentieringen på riksanstalterna som begärs i motion 804 behövs alltså inte.

Utskottet vill här erinra om att kriminalvården enligt den s.k. normaliseringsprincipen i första hand skall utnyttja de kvalificerade vårdresurser som redan finns i stället för att bygga upp egna. Huvudansvaret för missbrukarvården vilar på socialtjänsten och hälso- och sjukvården (se prop. 1985/86:171 s. 12). Detta hindrar naturligtvis inte att tiden i kriminalvårdsanstalt bör tas till vara för konstruktiva åtgärder av alla slag på det sätt som redan sker. Utskottet finner det självklart att dessa åtgärder följs upp med lämpliga vårdinsatser inom och utom kriminalvårdens ram och att t.ex. organisationen av och antalet narkotikafria avdelningar på anstalterna anpassas till behovet. Ett starkt önskemål måste nämligen vara, anser utskottet, att den som missbrukar narkotika erbjuds möjlighet till vistelse på en avdelning, där samtliga intagna har ambitionen att komma ifrån sitt missbruk. Något uttalande från riksdagens sida om ytterligare anstaltsplatser med särskilda resurser för omhändertagande av grava narkotikamissbrukare som förordas i motion 811 anser utskottet inte erforderligt.

På lokalanstalterna saknas, på något enstaka undantag när, såväl narkotikafria avdelningar som särskilda avdelningar för intagna som inte missbrukar narkotika. Orsaken synes främst vara att lokalanstalternas utformning med små bostadsavdelningar och för hela anstalten gemensamma utrymmen för arbete och fritid i praktiken ger små möjligheter till differentiering. Utskottet kan mot denna bakgrund ha förståelse för det krav på ökad differentiering som framförs i motion 804 såvitt det avser lokalanstalterna. Utskottet vill därför i detta sammanhang peka på möjligheten för intagna på lokalanstalt att begära placering på någon av de särskilda avdelningarna på riksanstalterna. Utskottet måste också konstatera att differentiering på lokalanstalterna lätt kan komma i konflikt med den s.k. närhetsprincipen, som sammanfattningsvis innebär att den intagne under hela strafftiden eller, vid långa straff, under slutet av strafftiden vistas på en anstalt i närheten av hemorten för att underlätta hans kontakt med frivården och med bl.a. anhöriga, socialtjänst samt bostads- och arbetsförmedling; allt i syfte att skapa goda förutsättningar för rehabiliteringen. Avslutningsvis vill utskottet understryka att differentiering mellan intagna måste kunna ske även av andra skäl än missbruk – t.ex. ålder, brottslighet, farlighet och behov av visst slags arbete eller utbildning. Svåra avvägningar kan alltså behöva göras när det gäller differentiering av de intagna. Utskottet kan därför inte heller beträffande differentiering på lokalanstalterna förorda något sådant uttalande som det framställs önskemål om i motion 804.

Sedan år 1981 har det inom kriminalvårdsstyrelsen funnits en ledningsgrupp mot narkotika med uppgift att bl.a. följa utvecklingen på området, samordna olika aktiviteter för att bekämpa missbruket och initiera åtgärder mot detta. Ledningsgruppen har helt nyligen ersatts med en s.k. matrisorganisation för narkotika- samt HIV- och AIDS-frågor. Inom organisationen finns en arbetsgrupp direkt under verksledningen med företrädare för kriminalvårdsstyrelsens olika sektioner under ledning av chefen för tillsynsbyrån. Till arbetsgruppen har knutits en referensgrupp bestående av tjänstemän vid anstalter, häkten och skyddskonsulentdistrikt samt företrädare för personalorganisationerna. Avsikten är att det övergripande ansvaret för all bekämpning av HIV-smitta, AIDS och narkotika inom kriminalvården skall samlas inom organisationen. Målet för verksamheten är att begränsa spridningen av HIV, att omhänderta smittbärare och AIDS-sjuka inom anstalterna, på häktena och inom frivården samt att tillgodse kravet på arbetarskydd i hanteringen av HIV-smitta. Detta skall åstadkommas genom en samordnad narkotikapolitik inom kriminalvården, differentiering, hinder mot att införa narkotika till anstalterna, motivationsarbete och positiv sysselsättning för de intagna.

I samband med det utbildningsprogram för all personal vid anstalterna som kriminalvårdsstyrelsen genomförde under budgetåren 1983/84–1985/86 utvecklades lokala åtgärdsprogram mot narkotika vid flertalet anstalter. Till grund för dessa program låg även det handlingsprogram mot narkotikamissbruk som utarbetats vid fyra slutna lokalanstalter, det s.k. LOKNARK-projektet. Detta omfattade bl.a. rehabiliteringsprogram och åtgärdsplaner för de enskilda missbrukarna, metoder för att försvåra införandet av narkotika till anstalterna och åtgärder om narkotika ändå förts in.

Yrkandena om åtgärdsprogram på kriminalvårdsanstalterna i motionerna 811 och 813 föranleder mot den här angivna bakgrunden inte annat uttalande från utskottets sida än att utskottet förutsätter att anstalternas åtgärdsprogram kontinuerligt uppfylls och anpassas till gjorda erfarenheter. Utskottet vill i detta sammanhang också peka på att den nyss nämnda matrisorganisationen har möjlighet att ta initiativ till åtgärder av skilda slag i kampen mot narkotika på anstalterna.

Under det gångna året har det funnits indikationer på att narkotikaproblemen tidvis varit mycket stora på vissa riksanstalter med hög slutenhetsgrad. Mellan justitiedepartementet och kriminalvårdsstyrelsen pågår diskussioner om möjligheterna att ytterligare effektivisera bevaknings- och kontrollåtgärderna mot narkotika vid anstalterna.

Utöver de nya åtgärder som sålunda kan komma i fråga kan också nämnas att den som är intagen i kriminalvårdsanstalt enligt 52 d § kriminalvårdslagen (1974:203) är skyldig att lämna urinprov för kontroll av huruvida han är påverkad av narkotika. Inom kriminalvården tas varje år omkring 50 000 sådana prov. Den som lämnat ett positivt prov kan bli föremål för disciplinär bestraffning jämlikt 47 § kriminalvårdslagen. Under budgetåret 1986/87 utmättes disciplinstraff i 376 fall på grund av befattning med narkotika och i 41 fall för vägran att lämna urinprov. – Syftet med yrkandet om urinprov i motion 811 får således anses tillgodosett och bör inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Utskottet kan nu liksom tidigare år konstatera att ett målmedvetet och ambitiöst arbete mot narkotika bedrivs inom kriminalvårdens olika organ. Viktiga initiativ tas också, som har framgått av det föregående, inom behandlings- och motivationsområdet som ett led i AIDS-bekämpningen.

Rehabiliteringsfrågor m.m.

I motionerna 22, 804, 811 och 819 tas upp olika frågor om rehabilitering av personer som begått brott. Motionärerna understryker att en förutsättning för en lyckad rehabilitering är ett väl fungerande samarbete mellan olika myndigheter och att vård inom kriminalvården följs upp med insatser beträffande arbete, bostad och utbildning. I motionerna 804 och 819 betonas övervakningens betydelse samt framförs önskemål om åtgärder för att öka antalet tekmannaövervakare, och i motion 811 framhålls att missbrukare som dömts långa fängelsestraff bör erbjudas vård i familjehem under verkställighetens slutskede. I motion 22 föreslås åtgärder i syfte att bättre stödja den som villkorligt frigetts från ett fängelsestraff. I motion 819 begärs också, så som motionen får förstås, att riksdagen skall uttala att den normala påföljden för brott skall vara frivård. – Vad gäller det sistnämnda yrkandet vill utskottet genast förklara att detta, i ett läge då propositionen om påföljdsval och straffmätning (prop. 1987/88:120) är beroende på riksdagens prövning, inte bör föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Utskottet vill härefter till att börja med framhålla att en aktiv frivårdsorganisation med goda möjligheter till stöd- och hjälpinsatser är av största vikt för ett framgångsrikt brottsförebyggande och rehabiliterande arbete. Att detta också förutsätter ett nära samarbete mellan kriminalvården och andra

samhällsorgan, främst socialtjänsten, är uppenbart. Särskilda metodutvecklingsprojekt har också startats i syfte att förstärka samarbetet mellan socialtjänst och frivård (se prop. 1987/88:79 om åtgärder mot AIDS). Medel har avsatts för projektanställning av metodutvecklare inom frivården. De är placerade på kriminalvårdsregionernas kanslier och skall bl.a. tillsammans med frivårdspersonal och anställda inom socialtjänsten och behandlingshem m.fl. utveckla och effektivisera arbetet med att få till stånd adekvata behandlingsåtgärder för frivårdens narkotikamissbrukare. Ett stort antal kommuner har också fått statsbidrag för anställning av socialsekreterare med uppgift att särskilt arbeta med narkotikamissbrukare inom frivården. Utskottet vill i detta sammanhang också erinra om den nya påföljden kontraktsvård som infördes den 1 januari 1988. Denna påföljd är tänkt i första hand för missbrukare som eljest skulle ha dömts till fängelse men i stället är beredda att underkasta sig vård (se JuU 1986/87:32).

Drygt 25 % av kriminalvårdens klienter var den 1 oktober 1987 arbetslösa och bedömdes stå till arbetsmarknadens förfogande, och nästan lika många saknade eller hade endast en tillfällig bostad. Inom justitiedepartementet övervägs nu åtgärder för att förbättra kriminalvårdsklienternas bostads- och arbetssituation. Vissa särskilda åtgärder planeras också i samarbete mellan arbetsmarknadsstyrelsen och socialstyrelsen och i samråd med bl.a. kriminalvårdsstyrelsen för att förbättra arbetssituationen för missbrukare (se härom prop. 1987/88:147 s. 29–32).

Enligt 34 § kriminalvårdslagen finns möjlighet att medge en person som är intagen i kriminalvårdsanstalt att vistas utanför anstalten om det kan antas främja hans anpassning i samhället. I förarbetena till bestämmelsen (prop. 1974:20 s. 96) uttalas att vistelse utanför anstalten enligt 34 § inte får bli något mer eller mindre regelmässigt förekommande utan endast användas i de fall då det verkligen föreligger särskilda skäl för att åtgärden skall främja den intagnes anpassning i samhället. Vad som skall avgöra om vistelse utanför anstalten skall medges är den rehabilitering som därigenom blir möjlig. I propositionen nämns olika slag av placering av den intagne som kan komma i fråga, t.ex. i skola med internatförläggning, i behandlingshem för narkotikamissbrukare, i särskilt lämpligt enskilt hem eller värnpliktstjänstgöring.

Övervakningsnämnden och kriminalvårdsnämnden fattar beslut om vistelse utanför anstalt.

Under budgetåret 1986/87 vistades i medeltal 145 intagna utanför anstalt enligt 34 § kriminalvårdslagen. Motsvarande antal under budgetåret 1985/86 var 109. I likhet med tidigare år avsåg de flesta vistelserna – närmare 90 % – placering av missbrukare i behandlingshem eller familjehem för vård. I kriminalvårdsstyrelsens anslagsframställning för nästa budgetår konstateras också att styrelsen har goda erfarenheter av att göra placeringar enligt 34 § tidigt under straffverkställigheten. Antalet vistelser begränsas av tillgången på platser i behandlingshem och familjehem och på placeringens lämplighet i det enskilda fallet.

I detta sammanhang vill utskottet ta upp yrkandet i motion 504 om möjligheten att under det att ett fängelsestraff avtjänas samtidigt fullgöra *värnpliktstjänstgöring* med stöd av 34 § kriminalvårdslagen. Motionärerna vänder sig häremot och ifrågasätter om värnpliktstjänstgöring är en sådan

åtgärd som kan antas underlätta den intagnes anpassning i samhället. De uttrycker vidare farhågor bl.a. för att placeringar enligt 34 § kan minska tilltron till kriminalpolitiken.

Utskottet behandlade ett motionsyrkande av samma innebörd förra året (se JuU 1986/87:20 s. 13–15) och fann då i sitt av riksdagen godkända betänkande att det saknades anledning att avskaffa den möjlighet till rehabilitering som det kan innebära för vissa, främst yngre intagna att få avtjäna en begränsad del av fängelsestraffet i form av värnpliktstjänstgöring. Utskottet saknar anledning att nu frångå detta ställningstagande.

Övervakning förekommer för personer som är dömda till påföljden skyddstillsyn och för personer som är villkorligt frigivna från fängelsestraff. För den som är ställd under övervakning finns en övervakare. Under budgetåret 1986/87 var antalet övervakade omkring 12 500. Som övervakare fungerar både tjänstemän inom kriminalvården och frivilliga övervakare (lekmannaövervakare). De sistnämnda svarar för omkring hälften av övervakningsuppdragen. Den generella ersättningen till lekmannaövervakare är sedan den 1 juli 1986 för varje klient 200 kr. i månaden (100 kr. i arvode och 100 kr. i omkostnadsersättning).

Utskottet vill för sin del framhålla att lekmannaövervakarnas insatser inom frivården är av mycket stort värde. Utskottet har erfarit att vissa rekryteringssvårigheter finns och att en anledning härtill kan vara uppdragens växande svårhetsgrad: många frivårdsklienter har nämligen svåra missbruksproblem, ofta i kombination med allvarliga psykiska störningar. En bidragande faktor kan också vara att den generella ersättningen anses vara låg i förhållande till den arbetsinsats som ett övervakningsuppdrag ofta kräver. Utskottet vill här peka på möjligheten att förordna mer än en övervakare för samma person. Genom ett sådant förfarande kan både övervakarens kontrollerande och hjälpande funktion förstärkas samtidigt som övervakarna kan få stöd av varandra i sin uppgift. Det är enligt utskottets uppfattning också av vikt att övervakare förordnas i god tid före frigivningen i de fall detta är aktuellt, så att övervakaren kan delta i frigivningsförberedelserna och kontakt etableras mellan den intagne och övervakaren redan före frigivningen. Det förtjänar också att nämnas att ersättning kan utgå i särskild ordning till t.ex. en övervakare som aktivt deltar i frigivningsförberedelserna genom besök hos den intagne på anstalten. Slutligen vill utskottet även nämna att kriminalvårdsstyrelsen bedriver ett projekt tillsammans med bl.a. lokalavdelningarna av LO i Skåne, Södermanland och Värmland i syfte att öka rekryteringen av lekmannaövervakare. Utskottet anser det angeläget att arbetet med att rekrytera lekmannaövervakare intensifieras också på andra sätt.

I motion 22 föreslås åtgärder för att stödja den som *frigivits* från ett fängelsestraff. Motionärerna menar att ett nytt socialt kontaktnät utgör ett värdefullt stöd för den frigivne. Utskottet delar denna syn och vill här särskilt peka på det arbete som utförs av lekmannaövervakare. Som motionärerna påpekar kan också olika frivilliga organisationer här göra en stor insats. Utskottet anser det angeläget att ett mer aktivt förberedelsearbete och liknande genomförs för att öka möjligheterna att skaffa den frigivne t.ex. bostad och sysselsättning och därigenom underlätta hans återanpassning.

Utskottet vill i det sammanhanget understryka att frigivningsförberedelserna bör ske i samarbete med t.ex. socialtjänst och arbetsförmedling. Utskottet måste däremot ta avstånd från tanken bakom motionsönskemålet att med stöd av föreskrifter enligt 26 kap. 15 § brottsbalken ålägga en villkorligt frigiven att t.ex. flytta från Stockholm. Inte heller kan utskottet ställa sig bakom tanken att utvidga övervakningsnämndernas möjlighet att förverka villkorligt medgiven frihet. Utskottet vill i sammanhanget erinra om att vid nya brott reglerna i 34 kap. BrB om sammanträffande av brott och förändring av påföljd blir tillämpliga. Med vad som anförts avstyrker utskottet bifall till här behandlad del av motion 22.

Utskottet har redan inledningsvis understrukit vikten av ett väl fungerande rehabiliteringsarbete. Av de åtgärder som redovisats ovan framgår att stora satsningar också görs på rehabiliterande åtgärder inom kriminalvården i enlighet med syftet i motionerna 804 och 819. Utskottet utgår ifrån att ytterligare åtgärder vidtas i detta syfte. Med dessa uttalanden får önskemålet med motionerna anses tillgodosett, och några åtgärder från riksdagens sida med anledning av här behandlade yrkanden i motionerna är sålunda inte erforderliga.

Vad gäller yrkandet om 34 § placering i verkställighetens slutskede i motion 811 framgår av det föregående att stora satsningar görs i detta hänseende. Det finns också anledning att utgå från att ytterligare åtgärder vidtas. Med dessa uttalanden får motionsönskemålet anses tillgodosett, och några åtgärder från riksdagens sida är inte erforderliga.

Kvinnor på lokalanstalt

I motion 511 begärs att den gemensamma placeringen av kvinnor och män på lokalanstalterna skall upphöra, dock med bibehållande av möjligheten till lokalanstaltsplacering för kvinnor, och i motion 508 begärs en utvärdering av den gemensamma placeringen medan det i motion 22 framförs önskemål om en utredning om skilda anstalter för kvinnor och män. I motionerna framhålls att det finns många omständigheter som pekar på att den gemensamma placeringen inte främjar kvinnornas återanpassning i samhället, och i två av motionerna hänvisas till kriminalvårdens i Stockholmsregionen verksamhetsplan för 1987/88–1989/90.

I 6–8 §§ kriminalvårdslagen finns allmänna riktlinjer som skall vara vägledande vid fördelningen av intagna mellan lokalanstalt och riksanstalt samt mellan öppen och sluten anstalt. En bärande tanke är den i ett tidigare avsnitt nämnda närhetsprincipen, som syftar bl.a. till att underlätta samarbetet mellan kriminalvården och andra samhällsorgan med vårdande och stödjande uppgifter. Till skillnad från tidigare lagstiftning innehåller kriminalvårdslagen inga bestämmelser om att kvinnliga och manliga intagna skall hållas åtskilda. I förarbetena (prop. 1974:20 s. 91 och JuU 2 s. 40) påpekas att kvinnor har samma rätt till och behov av lokalanstaltsplacering som män. Placering av kvinnor och män på samma anstalt kräver dock – med hänsyn bl.a. till internationella konventioner – att det på anstalten finns en särskild bostadsavdelning för kvinnor. Sådana avdelningar har inrättats vid vissa äldre och vid nya lokalanstalter. Som regel finns det 2–5 platser för kvinnor vid de 25 anstalter som har möjlighet att ta emot både kvinnor och män, men i

något fall kan upp till halva antalet intagna vara kvinnor. Här kan också nämnas att kvinnorna utgör en mycket liten andel av anstaltsklientelet. Under budgetåret 1986/87 var i medeltal 147 kvinnor intagna i anstalt, och de utgjorde omkring 4 % av samtliga intagna. Uppskattningsvis drygt hälften av kvinnorna kom från de tre storstadsregionerna. – Den 20 januari 1988 var 174 kvinnor intagna. Av dessa hade 48 hemortsadress i Stockholmsregionen, 36 i Malmöregionen och 13 i Göteborgsregionen.

Placeringen av kvinnor och män på samma anstalt påbörjades i mitten av 1970-talet. Någon mer ingående utvärdering av denna ordning har inte gjorts. Utskottet har dock från kriminalvårdsstyrelsen inhämtat att erfarenheterna är skiftande. Detta bekräftas också i vissa enkätundersökningar. På en del anstalter är erfarenheterna mycket goda medan motsatsen är fallet på andra håll. Särskilt i Stockholmsregionen är erfarenheterna negativa, och i regionens verksamhetsplan för den kommande treårsperioden anges en rad skäl för att de gemensamma placeringarna bör upphöra där. Kritiken riktar in sig på två förhållanden; dels att kvinnorna på olika sätt utnyttjas av manliga intagna, dels att det inte är möjligt att i den mansdominerade miljön tillgodose kvinnornas särskilda vårdbehov.

Chefen för kriminalvårdsregionen i Stockholm har nyligen fått i uppdrag av chefen för kriminalvårdsstyrelsen att undersöka möjligheten att reservera en lokalanstalt i regionen för kvinnor.

Enligt regleringsbrevet för budgetåret 1987/88 för kriminalvården får förändringar av antalet platser vid kriminalvårdsanstalterna och allmänna häkten eller av platsernas karaktär eller användbarhet bara ske efter regeringens medgivande, om inte förändringarna är tillfälliga eller avser enstaka platser.

Då sålunda frågan om placering av kvinnor och män på samma anstalt redan är föremål för kriminalvårdsstyrelsens uppmärksamhet och då frågan kan förväntas komma att behandlas av regeringen inom kort saknas det anledning för utskottet att nu föreslå riksdagen att ta några initiativ. Utskottet förutsätter dock att regeringen i lämpligt sammanhang lämnar riksdagen en redogörelse för sina överväganden i ärendet. Med dessa ord avstyrker utskottet bifall till här behandlade yrkanden i motionerna 22, 508 och 511.

Brev från häktad

I motion 502 föreslås åtgärder för att förhindra att en häktad använder sig av rätten att skriva brev till myndigheter i syfte att kommunicera med yttervärlden. Bakgrunden är, enligt motionären, att det förekommit att en häktad lagt ett till en viss tjänsteman vid en myndighet ställt brev i ett kuvert som skickats till myndigheten. Hos myndigheten har det inneliggande kuvertet vidarebefordrats till tjänstemannen. Härigenom har den häktade kunnat ge instruktioner i syfte att försäkra sig om ett falskt alibi, uppger motionären.

Enligt 9 § lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. skall brev från häktad till svensk myndighet eller hans offentlige försvarare vidarebefordras utan föregående granskning. I fråga om brev till postverket gäller dock sedan år 1982, i likhet med vad som gäller brev till andra

mottagare än de som nyss nämnts, att häktad endast får avsända eller motta brev om det kan ske utan fara från säkerhetssynpunkt och, i fråga om den som är häktad på grund av misstanke om brott, utan fara för att bevis undanröjs eller utredning om brott eljest försvåras.

Den generella rätten till fri brevkommunikation med svenska myndigheter för häktad infördes år 1977. Dessförinnan gällde att häktad hade fri rätt till kommunikation med en begränsad krets myndigheter. I propositionen (1975/76:90 s. 46) anfördes i denna del att det inte kunde anses föreligga hinder att låta häktad utan föregående kontroll avsända brev till skilda svenska myndigheter. Med hänsyn till offentlighetsprincipens generella räckvidd torde det också, framhölls det i propositionen, vara svårt att göra gällande att brev till vissa myndigheter skulle innebära större risk för otillbörlig kommunikation med yttervärlden än brev till andra myndigheter.

År 1981 beslutade riksdagen (prop. 1980/81:201, JuU 1981/82:13, rskr. 54) emellertid att göra undantag för kommunikation med postverket. Bakgrunden var ett beslut av justitieombudsmannen år 1979 där han konstaterade att postverket måste vara att betrakta som en svensk myndighet samtidigt som han ifrågasatte om avsikten varit att försändelser till postgirot skulle helt undantas från granskning. Justitieombudsmannen påpekade att det på en postgiroblankett kan lämnas meddelanden till mottagaren vilka postgirot vidarebefordrar till denne. Det bör slutligen tilläggas att begreppet svensk myndighet i förevarande sammanhang bör tolkas enligt sin ordalydelse (jfr prop. 1974:20 s. 137). Utanför den aktuella paragrafens tillämpningsområde faller sålunda brev som adresserats till en viss namngiven tjänsteman vid myndigheten..

Överåklagaren i Stockholm har mot bakgrund av vad som förevarit i ett mål angående grov stöld m.m. föreslagit riksåklagaren att verka för att en lagändring kommer till stånd så att granskning i förekommande fall kan ske även av försändelser från häktade ställda till svensk myndighet.

Enligt utskottets mening bör, i enlighet med vad departementschefen anförde i 1976 års lagstiftningsärende, de häktades berättigade intresse av att få kommunicera med omvärlden genom brevväxling tillgodoses så langt det är möjligt. En förutsättning för att en häktad skall få avsända eller ta emot brev måste dock vara att det kan ske utan fara från säkerhetssynpunkt. Därvid måste beaktas risken såväl för att den häktade genom brev förbereder rymning som att han planerar eller förbereder brottslig verksamhet, t.ex. med avseende på förestående lagföring. Vad gäller det särskilda problem som tas upp i motionen anser utskottet att den gällande lagstiftningen ger uttryck för en i huvudsak ändamålsenlig avvägning mellan de motstridiga intressen som föreligger. Utskottet är dock medvetet om den risk för missbruk som beskrivs i motionen och som också bekräftats av överåklagarens i Stockholm skrivelse till riksåklagaren. Denna risk torde emellertid kunna effektivt förebyggas endast genom att de häktade betas möjligheten till fri brevkommunikation med svenska myndigheter, något som utskottet inte är berett att föreslå. Utskottet vill i stället understryka att t.ex. reglerna om mened och anstiftan till mened kan bli tillämpliga om kommunikationsrätten missbrukas. Med dessa uttalanden avstyrker utskottet bifall till motion 502.

I motion 503 begärs förslag om en förpassningsorganisation i vilken polismän svarar för förpassningsresor, dvs. resor till utlandet av personer som inte får stanna i Sverige, och för säkerheten under sådana förrättningar. Motionären anser att det krävs att den personal som utför förpassningarna är kunnig och välutbildad och har den rätt att använda våld under tjänsteutövning som tillkommer en polisman.

Kriminalvårdens transportorganisation, vars verksamhet nyligen efter en mångårig försöksverksamhet getts en permanent form, utför årligen omkring 80 000 transporter. Dessa avser främst kriminalvårdens eget klientel – anhållna, häktade och intagna i anstalt – men även personer som omhändertagits med stöd av t.ex. utlännings- och vårdlagstiftningen.

Transportorganisationen ombesörjer även transporter till och från utlandet. Merparten av dessa transporter är s.k. förpassningsresor. Härmed avses resor till utlandet av personer som inte får stanna i Sverige. Förpassningar grundar sig på ett beslut enligt utlänningslagen (1980:376) om avvisning eller utvisning.

Verkställigheten av utvisnings- eller avvisningsbeslut ankommer enligt 84 § utlänningslagen på polismyndighet, vilket bl.a. får till följd att det är polismyndigheten som bestämmer vilken bevakningsnivå som krävs för en viss transport och i vilken utsträckning polis skall medverka under transporten.

När det gäller dömda som skall avtjäna straff utomlands – främst nordiska medborgare – åligger det kriminalvårdsstyrelsen enligt 8 § nordiska verkställighetslagen (1963:193) resp. 21 § förordning (1977:178) med vissa bestämmelser om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom att ombesörja att den dömde överförs till den andra staten. Styrelsen får därvid begära hjälp av polismyndigheten i den ort där den dömde uppehåller sig.

Under perioden den 1 juli 1987 till den 29 februari 1988 utförde kriminalvårdens transportorganisation 1 359 transporter till och från utlandet som avsåg 2 162 personer. Bevakningen sköttes i 125 fall av två polismän, i 69 fall av en polisman och en kriminalvårdstjänsteman samt i 640 fall av två kriminalvårdstjänstemän. De återstående resorna företogs utan bevakning. Av det totala antalet resor avsåg tre hämtningar av rymlingar som påträffats utomlands och omkring 70 avsåg dömda som inte skulle verkställa straffet här. Planeringen av utlandstransporterna har koncentrerats till kriminalvårdens transportcentral i Göteborg. Verksamheten har ADB-stöd.

Utskottet har inhämtat att kriminalvårdsstyrelsen för närvarande bygger upp en organisation med omkring 125 transportförare som skall svara för kriminalvårdens del i bevakningen vid förpassningsresorna. Kraven på transportförarna är, förutom allmän lämplighet, goda språkkunskaper och erfarenhet av kriminalvårdens transportverksamhet. Transportförarna får en tre veckor lång utbildning under medverkan av utrikesförvaltningen, invandrarverket och rikspolisstyrelsen.

Den försöksverksamhet som föregick den nuvarande organisationen av förpassningsverksamheten har granskats av riksdagens revisorer i en rapport

(1983/84:7) som behandlades av utskottet i betänkandet JuU 1984/85:37. Sammanfattningsvis förordade revisorerna (förs. 1984/85:12) att försöksverksamheten skulle ges mer permanenta former, att samordningen av myndigheternas behov av transporter och kriminalvårdsverkets transportverksamhet skulle byggas ut och att åtgärder skulle vidtas för genomförande av mer enhetliga former för förpassningsresorna. Utskottet konstaterade att de av revisorerna berörda frågorna rörande bl.a. förpassningsresorna till utlandet snart skulle komma att aktualiseras för regeringen genom förslag från kriminalvårdsstyrelsen som, enligt vad utskottet hade inhämtat, i betydande utsträckning skulle tillgodose revisorernas synpunkter, och utskottet förutsatte att resultatet av de överväganden som skulle komma att göras i lämpligt sammanhang skulle bekantgöras för riksdagen. Så har också skett i proposition 1986/87:100 bil. 4 s. 84 och proposition 1987/88:100 bil. 4 s. 103, där den nya organisationen anmälts.

Vad sedan gäller den särskilda frågan om rätten att använda våld i samband med förpassningsresorna vill utskottet anföra följande. Polismans rätt att bruka våld regleras i 10 § polislagen (1984:387). Här framgår att en polisman får använda det våld som behövs för att genomföra en tjänsteåtgärd i den mån andra medel är otillräckliga och det med hänsyn till omständigheterna är försvarligt bl.a. om han möts med våld eller hot om våld eller det är fråga om att avvärja en straffbelagd handling. Regler om våldsanvändning finns även bl.a. i 24 kap. brottsbalken. Enligt 1 § skall sålunda den som avvärjer ett brottsligt angrepp på person eller egendom inte dömas till ansvar annat än om handlingen med hänsyn till angreppets beskaffenhet och det angripnas betydelse är uppenbart oförsvarlig (nödvärnsrätten). Vidare gäller enligt 2 § bl.a. att om den som är intagen i kriminalvårdsanstalt eller som är häktad, anhållen eller annars berövad friheten rymmer eller sätter sig till motvärn med våld eller hot om våld eller på annat sätt gör motstånd mot någon under vars uppsikt han står, då denne skall hålla honom till ordningen, får det våld brukas som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt för att rymningen skall hindras eller ordningen upprätthållas.

Utskottet anser mot bakgrund av vad som ovan anförts att motionärens farhågor beträffande transportförarnas kvalifikationer och befogenheter att i ett kritiskt läge använda våld saknar grund. Härtill kommer att polisen i det stora flertalet fall bestämmer vilken bevakning som erfordras under den enskilda transporten. Enligt utskottets mening finns det således inte anledning att frångå de bedömningar som ligger till grund för den nyligen införda organisationen av förpassningsresorna, och utskottet avstyrker bifall till motion 503.

Biblioteksverksamheten på kriminalvårdsanstalterna

I motion 514 begärs en omfördelning av anslagen i syfte att förhindra en nedskärning av biblioteksverksamheten i häkten och kriminalvårdsanstalter.

Bibliotekssservicen på anstalterna är enligt vad som slagits fast i propositionen (1984/85:141) om litteratur och folkbibliotek en statlig angelägenhet. Den sköts av de kommunala folkbiblioteken mot ersättning enligt avtal som

träffas mellan kriminalvårdsstyrelsen och kommunerna. Ersättning utgår endast för biblioteksservice på häkten och i slutna anstalter. Dessa har samtliga någon form av biblioteksservice. Omkring hälften av de berörda kommunerna får full täckning för sina kostnader. Skillnaderna i service är betydande såväl mellan de kommuner som har full kostnadstäckning och de som inte har det som inom resp. grupp.

För budgetåret 1987/88 har avsatts 3 475 000 kr. för biblioteksverksamheten. Ett nytt avtal om ersättning började gälla den 1 januari 1988. För ett helt budgetår räknat stiger ersättningen till kommunerna enligt det nya avtalet med 350 000 kr. Enligt uppgift från justitiedepartementet kan kostnadsökningen under innevarande budgetår täckas genom omfördelning, och för budgetåret 1988/89 ligger avgiftshöjningen inom ramen för det belopp som har beräknats för biblioteksverksamheten.

Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att utskottet vid flera tidigare tillfällen framhållit det önskvärda i att de intagna på kriminalvårdens anstalter och häkten åtnjuter samma biblioteksservice som andra medborgare (se t.ex. JuU 1981/82:44 s. 3 och JuU 1984/85:37 s. 4–5). I 1985 års betänkande, i vilket utskottet behandlade förslag från riksdagens revisorer om bl.a. biblioteksverksamheten på anstalterna, ställde sig utskottet också bakom vad som anfördes i den ovannämnda propositionen om folkbiblioteken beträffande biblioteksverksamheten på kriminalvårdsanstalterna, som då behandlades av riksdagen. Där framhölls, förutom det angelägna i att också intagna får biblioteksservice, bl.a. att verksamheten vid häktena är särskilt viktig, eftersom de häktade är mer isolerade än andra intagna och läsning ofta är den enda sysselsättning som står till buds. Vidare underströks att de behov av mer kostnadskrävande biblioteksservice som intagna och häktade med andra modersmål än svenska kan ha borde beaktas. I fråga om ersättningen till kommunerna anfördes i propositionen att kriminalvårdens resurser inte då medgav full ersättning till samtliga kommuner som gav biblioteksservice men att staten med tiden borde kunna ersätta samtliga kommuner fullt ut för deras biblioteksinsatser i häkten och på slutna anstalter.

Utskottet har alltjämt samma inställning vad gäller biblioteksverksamheten och anser det angeläget att det finns en fullgod biblioteksservice i alla häkten och på samtliga slutna anstalter. De av regeringen planerade åtgärderna innebär att någon neddragning av verksamheten på grund av det nya avtalet om ersättning till kommunerna, så som motionärerna befarar, inte skall behöva bli aktuell. Motionen får härigenom anses tillgodosedd, och utskottet avstyrker bifall till motion 514.

Barn i anstalt

I motion 501 tas upp förhållandet att små barn, i regel under två år, tillsammans med en till frihetsstraff dömd förälder, intas i kriminalvårdsanstalt. Motionärerna konstaterar att det både av praktiska och känslomässiga skäl kan vara bäst att inte skilja barnen från sina föräldrar och att barn därför kommer att finnas på anstalterna. Motionärerna anser därför att den verksamhet som bedrivs på kriminalvårdsanstalterna måste planeras utifrån

detta förhållande. Med tanke på svårigheterna att tillgodose ett barns alla behov i anstaltsmiljö behövs särskilda insatser i form av utbildad personal och utrustning. Resurser bör enligt motionärerna avsättas så att en sådan beredskap finns på kriminalvårdsanstalterna.

I motion 22 begärs en utredning om särskilda anstaltsavdelningar för intagna med små barn.

Bakgrund

Kvinnor, som dömts till frihetsstraff, har sedan lång tid tillbaka haft vissa möjligheter att få ha spädbarn hos sig på anstalten vid verkställighet av fängelsestraffet.

Bestämmelser för hur kriminalvård i anstalt skall anordnas finns i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL).

Av 3 § KvaL framgår att kriminalvårdsanstalt kan vara riksanstalt eller lokalanstalt. Riksanstalterna är direkt underställda kriminalvårdsstyrelsen, som är central förvaltningsmyndighet i ärenden rörande kriminalvård. Lokalanstalterna är – tillsammans med landets häkten och skyddskonsulentdistrikt – organiserade i 13 regioner. I ledningen för varje region finns en kriminalvårdsdirektör (regionchefen). Bland riksanstalterna finns en kvinnoanstalt, Hinseberg. Anstalten har både öppna och slutna avdelningar. På 25 av landets lokalanstalter finns kvinnoavdelningar eller ett mindre antal platser för kvinnliga intagna.

I 41 § KvaL stadgas att kvinna som vid intagning i kriminalvårdsanstalt medför spädbarn eller efter intagningen föder barn kan få tillstånd att ha barnet hos sig under anstaltstiden. I förarbetena (prop. 1974:20 s. 154) anförde departementschefen att ett sådant tillstånd alltid borde föregås av ett yttrande från vederbörande barnavårdsnämnd (numera socialnämnd) i den kommun där kvinnan har sitt hemvist. I 145–147 §§ kriminalvårdsverkets anstaltsföreskrifter (KVVFS 1986:4) har kriminalvårdsstyrelsen meddelat närmare bestämmelser om barns vistelse i anstalt. Av 145 § framgår att tillstånd för kvinnliga intagna att ha barn hos sig i anstalt meddelas av kriminalvårdsdirektören eller, om det är fråga om intagning i riksanstalt, av chefen för anstalten. Samråd skall ske med socialnämnden. Kvinnan skall enligt 146 § få sådana bostads- och arbetsförhållanden som behövs för att hon skall kunna ge barnet tillfredsställande vård. Anstaltschefen skall dessutom, enligt 147 §, se till att kvinnan och barnet har nödvändig utrustning.

Enligt 14 § lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. kan även häktad kvinna få tillstånd att ha sitt spädbarn hos sig i häktet.

Utskottets överväganden

Någon statistik över hur många barn som vistas på landets anstalter finns inte att tillgå. Klart är emellertid att det förekommer att mödrar med barn placeras på lokalanstalter i vissa regioner. Enligt vad utskottet vidare erfarit tas normalt två till tre barn per år in på riksanstalten Hinseberg tillsammans med sin mamma.

Innan tillstånd ges för barns vistelse på Hinseberg, hörs socialnämnden i moderns hemortskommun. Socialnämnden uppmanas därvid att inhämta

yttrande i frågan från länsstyrelsernas socialkonsulenter. Den utredning som görs tar sikte på barnets bästa. En förutsättning för tillstånd är dels att modern själv kan sköta barnet i anstalt, dels att förhållandena är sådana att modern beräknas kunna ta hand om barnet efter frigivningen. Barn över två års ålder tas inte emot. Oerfarna mödrar får hjälp med barnets skötsel under anstaltsvistelsen.

Utskottet har tidigare behandlat frågan om barns vistelse i häkte (se JuU 1981/82:13 s. 26 ff och där gjorda hänvisningar). Utskottet uttalade då för sin del att häkten i allmänhet är helt olämpliga vistelseplatser för barn och att strävan måste vara att man helt undviker att placera barn i häkten.

Trots att det otvivelaktigt föreligger skillnader mellan vistelse på häkte och vistelse i anstalt vill utskottet även när det gäller barns placering i anstalt principiellt inta samma ståndpunkt att det i allmänhet får anses olämpligt att barn vistas i anstalt. I de fall en annan för barnet lämplig lösning, t.ex. i form av en tillfällig vistelse hos släktingar eller vänner till föräldrarna, inte är möjlig måste från fall till fall övervägas vad som är bäst för barnet. Det är i detta sammanhang självklart att berörd socialnämnd hörs. Stor hänsyn måste också tas till barnets ålder. En anstaltsplacering av ett barn som är äldre än två år måste, enligt utskottets uppfattning bedömas som olämplig. I de få fall när det inte finns någon annan utväg än att placera ett barn i anstalt utgör de ovan redovisade bestämmelserna i kriminalvårdsverkets anstaltsföreskrifter en utgångspunkt för behandlingen. Utskottet utgår emellertid från att man inom kriminalvården vidtar särskilda ansträngningar för att tillgodose de särskilda behov som barnen har. Utskottet vill i sammanhanget erinra om att nådeinstitutet och uppskovsreglerna i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. ger möjligheter att undvika att barn vistas i anstalt när det finns särskilda skäl för det. Med det anförda får motionerna 22 och 501 anses tillgodosedda.

Den andliga vården

I motion 509 framställs yrkanden av innebörd att riksdagen hos regeringen begär förslag om att den andliga vården nu anordnas i enlighet med riksdagens tidigare uttalanden.

Under en lång tid har den andliga vården inom kriminalvården utretts och uppmärksammats i skilda sammanhang bl.a. av riksdagen (se JuU 1972:6 s. 4, JuU 1973:15 s. 17, JuU 1974:5 s. 4, JuU 1984/85:36 s. 8, KrU 1985/86:5, KrU 1985/86:17 och JuU 1986/87:20 s. 12). En redogörelse för nuvarande organisation och de olika utredningsförslag som lagts fram i frågan lämnas i kulturutskottets två nämnda betänkanden.

I slutbetänkandet (SOU 1986:17 och 18) Framtid i samverkan har 1982 års kyrkokommitté lagt fram förslag om anordnandet av den andliga vården vid institutioner, bl.a. vid kriminalvårdsanstalterna. Det föreslås att församlingarna i ett stift gemensamt skall bilda en stiftssamfällighet med ansvar för vissa församlingsangelägenheter, bl.a. den andliga vården vid sjukhus och andra större vårdinrättningar, vid kriminalvårdsanstalter och militära förband (SOU 1986:17 s. 97). Det förutsätts att den andliga vården i sin helhet bedrivs i ett ekumeniskt samarbete. Det framhålls att stiftssamfälligheterna fritt skall

få besluta om de organisatoriska formerna för sin verksamhet. Det kan vara naturligt att utse en nämnd eller flera nämnder för den andliga vården. Dessa nämnder kan sedan i sin tur representera svenska kyrkan i de ekumeniska organ eller arbetsgrupper som måste inrättas för den regionala verksamheten inom resp. arbetsområde, anför kyrkokommittén.

Regeringen (civildepartementet) har i proposition 1987/88:31 Ny organisation på lokal- och stiftsplanet i svenska kyrkan m.m. föreslagit riksdagen att anta bl.a. förslag till ny församlingslag. Förslaget bygger i nu aktuellt hänseende i princip på 1982 års kyrkokommittés ovan redovisade förslag. Enligt 1 kap. 8 § förslaget till ny församlingslag skall de territoriella församlingarna inom ett stift utgöra en kyrklig samfällighet för att sköta vissa gemensamma församlingsangelägenheter, t.ex. främjande av andlig vård vid bl.a. kriminalvårdsanstalter. Lagen föreslås i denna del träda i kraft den 1 januari 1989.

I den allmänna motiveringen till förslaget i denna del (prop. s. 98 och 100) uttalar departementschefen bl.a. att det på stiftssamfälligheten bör ankomma åtgärder som främjar ifrågavarande gren av den kyrkliga verksamheten medan församlingarna och pastoraten och andra kyrkliga samfälligheter behåller det lokala ansvaret för att verksamheten bedrivs i den omfattning som deras resurser medger. Samfällighetens stödjande funktion i dessa sammanhang förutsätts då i första hand vara att tillhandahålla präster och kanske även annan personal för dessa mer specialiserade kyrkliga uppgifter. Vidare anför departementschefen att andra insatser från stiftssamfällighetens sida kan vara visst ekonomiskt stöd till en verksamhet samt gemensam planering – vilken i fråga om den andliga vården vid institutioner och militära förband skall ske i nära samarbete med andra trossamfund – och kontakt med regionala och centrala myndigheter samt utbildning av personal.

Propositionen är för närvarande föremål för riksdagens behandling. Beredning har skett inom konstitutionsutskottet som i sitt betänkande KU 1987/88:30 s. 7 erinrar om tidigare riksdagsuttalanden i frågan om den andliga vården inom kriminalvården och därvid hänvisar till justitieutskottets betänkande JuU 1986/87:20.

Vid behandlingen av en motion i ämnet förra året uttalade utskottet (JuU 1986/87:20 s. 13) bl.a. att det var angeläget att den långdragna frågan om den andliga vården inom kriminalvården bringades till en lösning utan dröjsmål. Utskottet underströk vidare vikten av att den nya ordningen organisatoriskt och ekonomiskt gavs möjligheter att tillgodose också behoven hos de många intagna från främmande kulturkretsar och trosinriktningar. Under hänvisning till att saken var föremål för beredning i regeringskansliet ansåg dock utskottet att det inte fanns anledning till någon åtgärd från riksdagens sida.

Utskottet noterar att frågan om den andliga vården vid kriminalvårdsanstalterna nu närmar sig en lösning. Enligt vad utskottet erfarit har kriminalvårdsstyrelsen redan tagit kontakt med representanter för svenska kyrkan i saken. Utskottet utgår ifrån att den närmare utformningen av den nya organisationen sker i överensstämmelse med vad utskottet tidigare uttalat. Mot bakgrund av det anförda finner utskottet att det inte finns någon anledning för riksdagen att göra något särskilt uttalande i frågan. Utskottet avstyrker bifall till motion 509.

I motionerna 629, 512 och 811 tas upp frågor om behandling av personer som dömts till fängelse för våld- och sexualbrott. I motion 629 förespråkas att samtalsterapi bör ingå i påföljden för misshandelsbrott. I motion 811 uttrycks farhågor för att den projektverksamhet som för närvarande pågår på området inom kriminalvården kan komma att avbrytas, och det efterlyses åtgärder för att garantera verksamhetens fortbestånd och utvidgning. I motion 512 framhålls att den nuvarande verksamheten inom kriminalvården bör fortsätta som projektverksamhet och därvid vidareutvecklas. Enligt motionären bör vidare utbildningsinsatser göras för kriminalvårdens personal i detta hänseende.

Regeringen uppdrog i december 1983 åt socialstyrelsen att lämna förslag till försöksverksamhet inom området kvinnomisshandel. I mars 1984 beslöt regeringen (socialdepartementet) att fördela 625 000 kr. till fyra projekt enligt förslag av socialstyrelsen. Ett av dessa var ett projekt inom kriminalvårdens Göteborgsregion (Skogomeprojektet), syftande till att utveckla behandlingsmetoder för män dömda för övergrepp mot kvinnor. Regeringen har i april 1985 ställt ytterligare medel till förfogande för ett projekt vid kriminalvårdsanstalten Färingsö avseende behandling av män dömda för övergrepp mot kvinnor. Projektet är särskilt inriktat på parterapi.

I sammanhanget skall också nämnas att brottsförebyggande rådet hösten 1985 inrättade en arbetsgrupp om sexuella övergrepp mot barn. I arbetsgruppens direktiv tas bl.a. upp frågan om samhällets reaktioner på sådana brott, och arbetsgruppen bör enligt direktiven bilda sig en uppfattning om de alternativa behandlingsmodeller som prövats bl.a. i USA och överväga i vad mån sådana modeller kan tillämpas på svenska förhållanden och om de i någon form bör prövas här. Arbetsgruppen avser att avge en rapport under hösten 1988.

Skogome- och Färingsöprojekten är nu avslutade och redovisade såvitt avser den verksamhet som bedrivits med medel från socialdepartementet.

Skogomeprojektet har redovisats i form av två rapporter. I april 1985 gav de i projektet verksamma psykologerna ut en delrapport med bl.a. beskrivning av projektets utformning och principerna bakom det terapeutiska arbetet. I augusti 1987 utkom psykologerna med en slutrapport innehållande bl.a. förslag till vidareutveckling av projektet.

Färingsöprojektet avslutades med en rapport under år 1987.

Den arbetsgrupp inom socialstyrelsen som utarbetade förslagen till projektet har nyligen överlämnat rapporterna till socialministern och justitieministern. Arbetsgruppens slutsatser av projekten är att det är befogat att satsa behandlingsresurser på den grupp män som dömts för kvinnomisshandel, våldtäkt och övergrepp på barn.

Kriminalvårdsstyrelsen har, enligt vad utskottet inhämtat, beslutat att fortsätta verksamheten inom Göteborgs- och Stockholmsregionen. Medel anvisas genom omprioriteringar över verkets anslag. Utformningen av verksamheten inom Stockholmsregionen är ännu inte helt fastställd.

Inom Göteborgsregionen planerar kriminalvårdsstyrelsen att vid regionkansliet inrätta tjänster för psykologer. Deras verksamhet skall avse dels

vidareutveckling av behandlingsmetoder, dels terapeutisk verksamhet med intagna på Skogomeanstalten och dels viss handledning av kriminalvårdens personal. Den terapeutiska verksamheten skall rikta sig till intagna från västra Sverige som dömts för olika övergrepp mot kvinnor. Verksamheten skall bedrivas så att landstingens och kommunernas reguljära vårdorgan kan ta vid efter anstaltstiden.

Förslag till försöksverksamhet har också utarbetats inom kriminalvårdens Umeåregion.

Beträffande utbildning för ifrågavarande verksamhet har utskottet från kriminalvårdsstyrelsen inhämtat att de projekt som hittills påbörjats har föregåtts av intern utbildning i den anstalt där projektet bedrivits. I kriminalvårdsstyrelsens ordinarie utbildningsprogram för personalen finns vidare inslag som är av betydelse i dessa sammanhang.

Enligt vad utskottet vidare inhämtat pågår för närvarande överväganden inom justitiedepartementet syftande till en översyn av verkställighetsinnehållet inom kriminalvården.

Utskottet har tidigare behandlat frågan om behandling av män som dömts för våldtäkt m.m. (JuU 1983/84:20 s. 9 f, JuU 1985/86:3 s. 22 f och JuU 1985/86:30 s. 14 ff). I sina av riksdagen godkända betänkanden har utskottet understrukit vikten av att man i rehabiliterande syfte söker utveckla metoder för särskilda insatser för de grupper av män som dömts för olika former av våldsbrott mot kvinnor. Utskottet har därvid uttalat att utskottet ser positivt på den försöksverksamhet som bedrivs inom kriminalvården i avsikt att finna lämpliga behandlingsmetoder. Däremot har utskottet av principiella skäl tagit avstånd från tanken på införande av en straffpåföljd som skulle innebära ett obligatoriskt vårdprogram för de berörda till fängelse dömda männen. Enligt 10 § andra stycket lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt skall en intagen som har behov av medicinsk-psykologisk eller annan särskild behandling beredas sådan om det kan ske med hänsyn till anstaltstidens längd och den intagnes förutsättningar; frivillighet är här förutsatt.

Då frågan senast var aktuell i riksdagen framhöll utskottet (JuU 1985/86:30 s. 14 ff) dels att de projekt som pågick borde slutföras, dels att de erfarenheter från andra länder som kunde förväntas bli redovisade i olika sammanhang borde avvaktas innan ställning kunde tas till formerna för en eventuell mera fast verksamhet av ifrågavarande slag.

Som nämnts ovan pågår i regeringskansliet överväganden rörande en översyn av verkställighetsinnehållet inom kriminalvården. Vidare väntas en rapport från brottsförebyggande rådet om behandlingsmetoder utomlands. Mot bakgrund av att den hittills bedrivna försöksverksamheten inom kriminalvården kommer att fortsätta saknas anledning till någon åtgärd med anledning av motion 811, där farhågor uttrycks för att den aktuella verksamheten skall upphöra. Med hänvisning till utskottets tidigare avståndstagande från tanken om en obligatorisk behandling som en del av påföljden kan utskottet inte heller tillstyrka bifall till motion 629 i här behandlad del.

I anslutning till tankegångarna i motion 512 vill utskottet emellertid slå fast att det är angeläget att den ifrågavarande försöksverksamheten med behandling av personer som dömts för misshandel och sexualbrott vidareut-

vecklas samt att det då är viktigt att all personal har en tillräcklig insikt i det arbete som bedrivs. Ansträngningar bör därför sättas in i detta syfte.

Vad utskottet nu med anledning av motion 512 har uttalat bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *differentiering på kriminalvårdsanstalterna*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju804 i denna del (yrkande 10) och motion 1987/88:Ju811 i denna del (yrkande 10),

2. beträffande *program för drogfria anstalter*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju811 i denna del (yrkande 8) och motion 1987/88:Ju813 i denna del (yrkande 3),

3. beträffande *kontroll av narkotikamissbruk*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju811 i denna del (yrkande 9),

4. beträffande *normalpåföljden för brott*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju819 i denna del (yrkande 3 delvis),

5. beträffande *lekmannaövervakare*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju804 i denna del (yrkande 12) och motion 1987/88:Ju819 i denna del (yrkande 3 delvis),

6. beträffande *vård utom anstalt i verkställighetens slutskede*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju811 i denna del (yrkande 11),

7. beträffande *värnpliktstjänstgöring*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju504,

8. beträffande *stöd till frigivna*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju22 i denna del (yrkande 9),

9. beträffande *kvinnor på lokalanstalt*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju22 i denna del (yrkande 5), motion 1987/88:Ju508 och motion 1987/88:Ju511,

10. beträffande *brev från häktad*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju502,

11. beträffande *förpassningsorganisationen*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju503,

12. beträffande *biblioteksverksamheten*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju514,

13. beträffande *barn i anstalt*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju22 i denna del (yrkande 6) och motion 1987/88:Ju501,

14. beträffande *andlig vård*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju509,

15. beträffande *projekt inom kriminalvården m.m.*
att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Ju512 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

16. beträffande *terapi inom kriminalvården m.m.*
att riksdagen avslår motion 1986/87:Ju629 i denna del (yrkande 1) och motion 1987/88:Ju811 i denna del (yrkande 4),

17. beträffande *medelsberäkningen*
att riksdagen till *Kriminalvårdsanstalterna* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag om 1 660 718 000 kr.

4. Frivården

Propositionen

Regeringen har under punkt E 3 (s. 104 och 105) föreslagit riksdagen att till frivården för budgetåret 1988/89 anvisa ett förslagsanslag om 243 748 000 kr.

Motioner

1986/87:Ju403 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas
12. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lag som innebär att personer som återfaller i brott som utgör olaga hot eller misshandel av samma offer inom ramen för kontraktsvård skall kunna erbjudas rehabilitering.

1987/88:Ju802 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas
14. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lag som innebär att personer, som återfaller i brott som utgör olaga hot eller misshandel av samma offer, inom ramen för kontraktsvård skall kunna erbjudas rehabilitering.

1987/88:Sf233 av Lena Öhrsvik (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att reglerna för vårdavgifter för i motionen angiven vård görs oberoende av vem som beslutat om vården.

Utskottet

Medelsberäkningen

Regeringen föreslår en medelsanvisning under anslaget till frivården av i det närmaste 244 milj. kr., vilket innebär en ökning med drygt 10 milj. kr. i förhållande till innevarande budgetår. Härvid har skett en begränsad tillämpning av huvudförslaget såvitt gäller medel till kontorspersonal.

Utskottet har ingen erinran mot den av regeringen föreslagna medelsanvisningen.

Kontraktsvård m.m.

I motion Sf233 hemställer motionären att reglerna om *vårdavgifter* vid behandling av missbrukare på behandlingshem ses över och görs oberoende av vem som beslutat om vården. Motionären påpekar att socialnämnden har möjlighet att ta ut viss ersättning för sina kostnader. Denna möjlighet saknas emellertid enligt motionären under viss del av behandlingstiden för en till kontraktsvård dömd person.

Den 1 januari 1988 infördes möjlighet för domstolarna att döma missbrukare och vissa andra vårdbehövande till kontraktsvård (prop. 1986/87:106,

JuU 32, rskr. 279, SFS 1987:761). Bestämmelser härom togs upp i brottsbalken och lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL) och syftar till att göra det möjligt att använda en form av kontraktsvård som en variant av kriminalvård i frihet och som ett alternativ till fängelsestraff. Kontraktsvård tar sikte på fall där det kan antas att missbruk av beroendeframkallande medel eller något annat särskilt förhållande som påkallar vård eller behandling har bidragit till att någon har begått brott. Om den tilltalade då förklarar sig villig att undergå lämplig behandling enligt en för honom uppgjord plan och behandlingen kan anordnas, skall den nya påföljdsvarianten kunna användas. Kontraktsvård ådöms genom en kvalificerad form av föreskrift vid skyddstillsyn. Om den planerade behandlingen i avgörande grad har bidragit till att påföljden bestämts till skyddstillsyn, skall rätten i domslutet ange hur långt fängelsestraff som skulle ha ådömts, om fängelse i stället hade valts som påföljd.

I propositionen (s. 43) om kontraktsvård anges att alla former av missbrukarvård och annan behandling skall kunna förekomma inom ramen för kontraktsvård – alltifrån öppen poliklinisk behandling till vård i slutna former. I det särskilda fallet skall den behandlingsform väljas som svarar mot den misstänktes vårdbehov.

Beträffande kostnadsansvaret för vissa behandlingsåtgärder inom kriminalvården gäller följande. Då en person är intagen och vistas på kriminalvårdsanstalt svarar staten som huvudman för kriminalvården för kostnaderna med vissa undantag. När det gäller frivårdsklienter bärs kostnaderna för de åtgärder som uppstår för verkställande av påföljden (t.ex. övervakning) av kriminalvården och i övrigt bärs kostnaderna av kommunerna enligt socialtjänstlagen (1980:620). För fall då en intagen med stöd av 34 § KvaL medgetts rätt att vistas utanför anstalt och placerats i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem gäller särskilda regler. Kriminalvårdsstyrelsen har för dessa fall, såvitt avser kostnadsansvaret, träffat en principöverenskommelse med Kommunförbundet (se prop. 1979/80:1, del A, s. 149 ff). Överenskommelsen innebär att kriminalvården, dvs. staten, har kostnadsansvaret fram till tidpunkten för villkorlig frigivning. Från dagen för villkorlig frigivning – eller, vid så korta straff att villkorlig frigivning inte blir aktuell, dagen för frigivning – är det kommunen som har detta ansvar.

I propositionen med förslag till kontraktsvård (prop. 1986/87:106 s. 92 ff) berörde departementschefen kostnadsansvaret för den aktuella vården. Han föreslog att samma principer som gäller i fråga om kostnadsansvaret för sådan vård som anordnas med stöd av 34 § KvaL i allt väsentligt skall tillämpas i fråga om kontraktsvård. Har domstolen i domen angivit det fängelsestraff som skulle ha ådömts, om fängelse i stället hade valts som påföljd, skall kriminalvården svara för vårdkostnaderna fram till den tänkta tiden för villkorlig frigivning, beräknad med utgångspunkt från det alternativa fängelsestraff som anges i domen. Tidpunkten för den tänkta villkorliga frigivningen bör, enligt departementschefen, beräknas enligt gällande huvudregel, dvs. efter halva strafftiden. Frågan hur kostnadsansvaret för tiden därefter kommer att fördelas mellan hem- eller vistelsekommun får vidare, enligt departementschefen, bedömas utifrån principerna i socialtjänstlagstiftningen (jfr SOU 1986:19 Aktuella socialtjänstfrågor).

Som motionären påpekar har fr.o.m. den 1 juli 1987 genom en ändring i socialtjänstlagen (prop. 1986/87:129, SoU 1986/87:32, SFS 1987:377) införts möjlighet för den kommun, som svarar för vårdkostnaderna, att ta ut ersättning för uppehälle av vuxna personer som på grund av missbruk får vård eller behandling i ett hem för vård och boende eller i ett familjehem. Enligt specialmotiveringen till den ifrågavarande bestämmelsen (34 §) omfattar ersättningsskyldigheten såväl dem som har tvångsomhändertagits enligt lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall som dem som frivilligt har sökt vård eller behandling (prop. s. 17).

I skrivelse till socialdepartementet i slutet av förra året har riksförsäkringsverket påpekat kontraktsvårdens konsekvenser för socialförsäkringen. Riksförsäkringsverket har vidare påtalat att det i propositionen om kontraktsvård inte angetts hur avgiftsfrågan skall lösas för den som på statens bekostnad inom ramen för kontraktsvård erhåller behandling i ett hem för vård och boende. Av skrivelsen framgår att det enligt 3 kap. 15 c § lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) inte utgår sjukpenning för den tid då den försäkrade är häktad eller är intagen i kriminalvårdsanstalt. I 10 kap. 2 § första stycket AFL finns, anförs det vidare, bestämmelser om avdrag på folkpensionen för en försäkrad som är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt. En person som enligt 34 § KvaL placerats utom anstalt för att genomgå behandling anses alltjämt intagen i kriminalvårdsanstalt och träffas av de nämnda reglerna i AFL. Kontraktsvård ådöms däremot genom en kvalificerad form av föreskrift vid skyddstillsyn där ovannämnda regler i AFL ej äger tillämpning.

I riksförsäkringsverkets skrivelse påpekas vidare att inte heller bestämmelsen i 3 kap. 15 § andra stycket AFL är tillämplig under den tid av kontraktsvården då kostnadsansvaret åvilar staten. I bestämmelsen ges den kommun, som svarar för en försäkrads vårdkostnad vid behandling för alkohol- och narkotikamissbruk, rätt att från försäkringskassan erhålla viss del av den behandlades sjukpenning.

Konsekvenserna av den nuvarande ordningen blir, som motionären påvisar, – i de fall vårdbehovet varit en förutsättning för domstolens påföljdsval – att en till kontraktsvård dömd person dels inte behöver betala någon avgift för sitt uppehälle under institutionsvistelsen, dels får behålla sin sjukpenning resp. folkpension oreducerad under behandlingstiden fram till den tänkta tidpunkten för villkorlig frigivning. Först efter denna tidpunkt kan betalningsskyldighet inträda för återstående behandlingstid.

I sammanhanget kan anmärkas att socialberedningen (S 1980:07) i delbetänkandet (Ds S 1984:17) Rehabiliteringspenning till missbrukare – vissa avgiftsfrågor föreslog att den som inte kan förvärvsarbeta därför att han på grund av missbruk genomgår vård och behandling i ett hem för vård och boende skall ha rätt till viss ersättning. Beredningen benämnde ersättningen rehabiliteringspenning. Frågan om en sådan ersättning bereds nu av rehabiliteringsberedningen (S 1985:02).

De av motionären påtalade olikheterna när det gäller en persons ersättningsskyldighet under en behandling har som framgår av det föregående uppmärksammats i regeringskansliet.

Utskottet anser därför att det för närvarande inte finns anledning för

riksdagen att uttala sig i frågan. Utskottet utgår emellertid ifrån att regeringen vid beredningen av ärendet beaktar den inkonsekvens i fråga om ersättningsskyldigheten som uppstår beroende på vem som fattat beslutet om vården eller behandlingen. Härvidlag kan erinras om att olikartade ekonomiska förutsättningar för de behandlade anses kunna motverka ett gott behandlingsklimat i vården (se prop. 1986/87:129 s. 9 f). Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion Sf233.

I de i denna del likalydande motionerna 403 och 802 yrkas förslag till lagstiftning som innebär att personer, som återfaller i misshandelsbrott eller olaga hot mot samma offer, inom ramen för kontraktsvård skall kunna erbjudas rehabilitering.

Av den nyssnämnda propositionen om kontraktsvård (s. 34) framgår att kontraktsvård huvudsakligen är tänkt som ersättning för fängelsestraff i sådana fall där brottsligheten har sin grund i alkohol- eller narkotikamissbruk. Dock skall det vara möjligt att tillämpa samma ordning när något annat förhållande som påkallar vård eller behandling i väsentlig mån kan antas ha bidragit till brottsligheten. En förutsättning skall vara att gärningsmannen är beredd att undergå behandling enligt en särskild och av domstolen fastställd behandlingsplan. Som exempel på sådant annat förhållande som nyss nämndes angav departementschefen kleptomani, exhibitionism och vissa former av lindrig incest. Detsamma gäller för vissa andra fall då brottet står i samband med ett psykiskt insufficienstillstånd av ett eller annat slag men detta inte är så allvarligt att sluten psykiatrisk vård kommer i fråga.

I propositionen angavs vidare att den vård som skall kunna förekomma inom kontraktsvården skall anknyta till befintliga vårdformer. Det beror således på samhällets vårdorgan, vilken typ av behandling som kan föreskrivas. Det har förutsatts att det som regel skall vara organ inom socialtjänsten eller den allmänna sjukvården.

Motionärerna framför önskemål om förslag till lag som ger möjlighet att inom ramen för kontraktsvård rehabilitera de män som återfaller i misshandelsbrott och brott som innebär hot riktade mot kvinnor. Motionärerna anknyter till den försöksverksamhet som bedrivits med behandling av män som gjort sig skyldiga till sexualbrott.

Av vad utskottet anfört ovan framgår att det redan i dag i viss utsträckning finns en om än begränsad möjlighet att döma en person till kontraktsvård i de situationer som motionärerna anger. Utskottet vill dock anmärka att det vid allvarligare återfallsbrottslighet i den typ av brott som motionärerna nämner normalt inte kan bli aktuellt med annan påföljd än fängelse. Och då blir den förut beskrivna utvecklingen av särskilda vårdformer under verkställighetstiden aktuell för de fall motionärerna tar sikte på. Utskottet hänvisar till sina överväganden i detta hänseende i det föregående. Här kan tilläggas att regeringen nyligen i proposition 1987/88:120 lagt fram förslag till nya bestämmelser för påföljdsval och straffmätning som bl.a. behandlar frågan om vilken betydelse det skall ha för påföljdsbestämningen att den tilltalade återfallit i brott. Utskottet avstyrker bifall till motionerna i här behandlade delar.

Utskottet hemställer

1. beträffande *medelsberäkningen*

att riksdagen till *Frivården* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag om 243 748 000 kr.,

2. beträffande *vårdavgifter vid kontraktsvård*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Sf233,

3. beträffande *kontraktsvård vid vissa återfall*

att riksdagen avslår motion 1986/87:Ju403 i denna del (yrkande 12) och motion 1987/88:Ju802 i denna del (yrkande 14).

5. Maskin- och verktygsutrustning m.m.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt E 4 (s. 105) och hemställer

att riksdagen till *Maskin- och verktygsutrustning m.m.* för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag om 11 300 000 kr.

6. Engångsanskaffning av inventarier m.m.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt E 5 (s. 105 och 106) och hemställer

att riksdagen till *Engångsanskaffning av inventarier m.m.* för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag om 3 350 000 kr.

7. Utbildning av personal m.fl.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt E 6 (s. 106) och hemställer

att riksdagen till *Utbildning av personal m.fl.* för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag om 16 085 000 kr.

Stockholm den 12 april 1988

Karin Ahrland

Närvarande: Karin Ahrland (fp), Lars-Erik Lövdén (s), Björn Körlof (m), Helge Klöver (s), Gunilla André (c), Ulla-Britt Åbark (s), Sven Munke (m), Hans Göran Franck (s), Birthe Sörestedt (s), Bengt-Ola Ryttar (s), Göran Magnusson (s), Eva Johansson (s), Lars Sundin (fp), Jerry Martinger (m) och Ingbritt Irhammar (c).

1. Differentiering på kriminalvårdsanstalterna (punkt 3, mom. 1)

Karin Ahrland (fp), Björn Körlof (m), Gunilla André (c), Sven Munke (m), Lars Sundin (fp), Jerry Martinger (m) och Ingbritt Irhammar (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 8 med "Vad gäller" och slutar på s. 9 med "motion 804" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening måste arbetet med att få kriminalvårdsanstalterna fria från narkotika intensifieras. Utskottet vill erinra om sina uttalanden om riktmärken för narkotikabekämpning på kriminalvårdsanstalterna (se t.ex. JuU 1986/87:20 s. 8). Utskottet framhöll där att självklara riktmärken är att intagna utan narkotikaproblem inte skall behöva komma i kontakt med narkotika, att missbrukare avskärs från tillförsel av droger och att intagna förhindras att bedriva narkotikahandel inom anstalterna och ute i samhället. Utskottet nödgas nu konstatera att hittills företagna åtgärder är långt ifrån tillräckliga. Sålunda finns det narkotikafria avdelningar på endast fem av landets nitton riksanstalter, och på lokalanstalterna förekommer över huvud taget ingen differentiering av de intagna. Satsningarna på en differentiering av de olika kategorierna intagna på olika avdelningar resp. anstalter i kombination med inrättande av mindre avdelningar måste därför fortsätta och öka.

Utskottet har erfarit att lokalanstalternas utformning med små bostadsavdelningar och för hela anstalten gemensamma utrymmen för arbete och fritid ger små möjligheter till differentiering beroende på svårigheterna att effektivt isolera olika grupper av intagna från varandra. Differentiering på lokalanstalterna torde därför komma att medföra att vissa anstalter helt inrättas för vissa kategorier intagna. Det är givet att en sådan åtgärd i vissa fall kan komma att medföra placeringar av intagna i strid med den s.k. närhetsprincipen. Utskottet anser dock att intresset att hindra spridningen av narkotikamissbruket och att kunna erbjuda möjligheter till rehabilitering även på lokalanstalterna väger så tungt att den här påvisade möjligheten inte bör uteslutas. Utskottet vill också framhålla att det inom storstadsregionerna, där narkotikaproblemen är störst, också finns flera lokalanstalter inom resp. region. Möjligheterna till differentiering av den här skisserade modellen utan konflikt med närhetsprincipen är således också störst där.

Ett särskilt problem i förevarande sammanhang utgör omhändertagandet av intagna med grava narkotikaproblem. Det låter sig i det sammanhanget visserligen sägas att kriminalvården i enlighet med den s.k. normaliseringsprincipen i första hand skall utnyttja de kvalificerade vårdresurser som redan finns i stället för att bygga upp egna. Mot att här tillämpa normaliseringsprincipen talar emellertid dessa missbrukares fysiska och psykiska vårdbehov, som föranletts av missbruket. Härtill kommer nödvändigheten av att motivera dem för vård mot missbruket för deras egen skull och för att hejda spridningen av missbruket och av HIV-smitta. Detta måste rimligen ske inom kriminalvårdens ram. Utskottet anser därför att ytterligare en anstalt för grava narkotikamissbrukare bör inrättas. I en framtid får sedan, mot

bakgrund av gjorda erfarenheter, övervägas om fler sådana anstalter behövs.

Vad utskottet nu anfört med anledning av motionerna 804 och 811 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *differentiering på kriminalvårdsanstalterna*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Ju804 i denna del (yrkande 10) och motion 1987/88:Ju811 i denna del (yrkande 10) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

2. Program för drogfria anstalter (punkt 3, mom. 2)

Karin Ahrland (fp), Björn Körlof (m), Gunilla André (c), Sven Munke (m), Lars Sundin (fp), Jerry Martinger (m) och Ingbritt Irhammar (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar med "Yrkandena om" och slutar med "på anstalterna" bort ha följande lydelse:

Som utskottet tidigare vid olika tillfällen framhållit (se t.ex. JuU 1986/87:20 s. 8) anser utskottet att självklara riktmärken för narkotikabekämpning på kriminalvårdsanstalterna är att intagna utan narkotikaproblem inte skall behöva komma i kontakt med narkotika, att missbrukare avskärs från tillförsel av droger och att intagna förhindras att bedriva narkotikahandel inom anstalterna och ute i samhället. Lokala åtgärdsprogram mot narkotika är enligt utskottets mening ett hjälpmedel som inte kan undvaras, när det gäller att nå de sålunda uppsatta målen. Utskottet vill här framhålla att utskottet, som framgått ovan, känner till att sådana program tidigare utarbetats. Sedan dess har emellertid bortemot fem år förflutit, och utskottets uppfattning är att det nu är dags att göra en översyn av dessa. En samordning bör därvid ske med arbetet inom den nya s.k. matrisorganisationen mot narkotika vid kriminalvårdsstyrelsen. Denna utskottets uppfattning bör riksdagen ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *program för drogfria anstalter*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Ju811 i denna del (yrkande 8) och motion 1987/88:Ju813 i denna del (yrkande 3) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

3. Lekmannaövervakare (punkt 3, mom. 5)

Björn Körlof, Sven Munke och Jerry Martinger (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 13 som börjar med "Utskottet har" och slutar med "inte erforderliga" bort ha följande lydelse:

Vad gäller yrkandena om lekmannaövervakare i motionerna 804 och 819 vill utskottet understryka vikten av en förbättrad rekrytering. Verksamma medel härvidlag torde vara ökade möjligheter för övervakarna att få råd och

stöd av skyddskonsulenten och en förbättrad ersättning för det krävande arbete de utför. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *lekmannaövervakare*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Ju804 i denna del (yrkande 12) och motion 1987/88:Ju819 i denna del (yrkande 3 delvis) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

4. Vård utom anstalt i verkställighetens slutskede (punkt 3, mom. 6)

Gunilla André och Ingbritt Irhammar (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 13 som börjar med "Vad gäller" och slutar med "inte erforderliga" bort ha följande lydelse:

Vad gäller yrkandet i motion 811 om vård utom anstalt i verkställighetens slutskede vill utskottet instämma i motionärernas uppfattning att möjligheterna att medge sådan vård bör utnyttjas. En särskild fördel med denna form av verkställighet är att vården efter avtjänat straff kan övergå i frivillig placering enligt socialtjänstlagen. Detta gör vårdformen särskilt lämplig för missbrukare som ofta har ett långvarigt behov av vård. Samtidigt blir det möjligt att på ett varsamt och planerat sätt slussa ut missbrukaren i samhället.

Det har vid utskottets behandling av ärendet framkommit att det kan vara svårt att ordna plats på behandlingshem eller i familjehem. Utskottet vill därför understryka att intagna som behöver det skall beredas denna form av vård under slutet av verkställigheten. Aktiva insatser måste sättas in för att lösa problemet med den bristande platstillgången.

Vad nu sagts bör riksdagen ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *vård utom anstalt i verkställighetens slutskede*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Ju811 i denna del (yrkande 11) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

5. Stöd till frigivna (punkt 3, mom. 8)

Björn Körlof, Sven Munke och Jerry Martinger (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 12 med "I motion" och slutar på s. 13 med "motion 22" bort ha följande lydelse:

I motion 22 föreslås åtgärder för att stödja den som *frigivits* från ett fängelsestraff. Motionärerna menar att ett nytt socialt kontaktnät utgör ett värdefullt stöd för den frigivne. Utskottet delar denna uppfattning och vill här särskilt peka på det betydelsefulla arbete som utförs av lekmannaövervakare och olika frivilliga organisationer.

Som framhålls i motionen har övervakningsnämnden möjlighet att enligt 26 kap. 15 § BrB meddela särskilda föreskrifter för en frigiven om det kan

antas att han för sin anpassning i samhället behöver sådant stöd. Föreskrifterna får avse bl.a. vistelseort eller bostad under viss tid, arbetsanställning och medicinsk vård eller behandling.

Enligt utskottets uppfattning har de särskilda föreskrifterna flera fördelar. Det är av väsentligt värde att det klarläggs vilka krav parterna inom frivården kan ställa på varandra. Reglerna om de särskilda föreskrifterna bidrar till att uppfylla detta mål. För frivården anger katalogen av tänkbara föreskrifter i 15 § en ram för dess handlande, och för den dömde som har fått en föreskrift innebär denna ett konkret besked om vad han särskilt har att rätta sig efter. Denna precisering kan, som utskottet ser det, i många fall vara ett gott stöd för den dömde i hans strävan mot social rehabilitering.

Utskottet kan ställa sig bakom det i motionen framförda kravet på en ökad användning av möjligheten att meddela föreskrifter. Detta bör åstadkommas genom författningsändring. Det bör i sammanhanget särskilt noteras att föreskrifter angående vistelseort och bostad kan – under förutsättning att den frigivne vill medverka härtill – vara en god grund för rehabilitering i en ny social miljö.

I motionen berörs också övervakningsnämndens möjlighet att förverka villkorligt medgiven frihet, som regleras i 26 kap. 19 § BrB. Regleringen innebär sammanfattningsvis att övervakningsnämnden, om den frigivne allvarligt missköter sig, kan förverka den villkorligt medgivna friheten med högst en månad i taget.

Enligt utskottets mening måste, med hänsyn till att den frigivne fortfarande undergår en brottspåföljd, särskilda krav kunna ställas på honom. Även om han inte gjort sig skyldig till nya brott, kan han på ett mycket allvarligt sätt ha åsidosatt sina åligganden. För att åliggandena skall ha någon trovärdighet måste de på något sätt vara sanktionerade. Föreskrifter och varningar, som också ingår bland de åtgärder som kan tas till för att få den frigivne att rätta sig efter t.ex. en uppgjord behandlingsplan, är ibland otillräckliga för detta ändamål. Det ställer sig då naturligt att som en yttersta sanktion låta den som bryter mot de villkor som är förenade med den villkorliga frigivningen avtjäna en del av det straff som han sluppit ifrån. Utskottet anser att det mot denna bakgrund kan finnas skäl att överväga om övervakningsnämndernas rätt att förverka villkorligt medgiven frihet bör utvidgas.

Vad utskottet anfört med anledning av det här behandlade yrkandet i motion 22 bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *stöd till frigivna*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Ju22 i denna del (yrkande 9) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

6. Kvinnor på lokalanstalt (punkt 3, mom. 9)

Karin Ahrland (fp), Björn Körlof (m), Gunilla André (c), Sven Munke (m), Lars Sundin (fp), Jerry Martinger (m) och Ingbritt Irhammar (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 14 som börjar med "Då sålunda" och slutar med "och 511" bort ha följande lydelse:

Som nyss framgått är frågan om placering av män och kvinnor på samma lokalanstalt nu föremål för kriminalvårdsstyrelsens uppmärksamhet. Med hänvisning till vad som framkommit om situationen för de kvinnor som vistas på lokalanstalt anser utskottet emellertid att kriminalvårdsstyrelsens åtgärder inte kan avvaktas. Utskottet anser att en utvärdering av de gemensamma placeringarna skyndsamt måste företas och erforderliga åtgärder genast vidtas. Utskottet känner sig också föranlett att uttala att det är anmärkningsvärt att en sådan utvärdering med sikte på de berörda kvinnornas situation och behov inte redan för länge sedan gjorts. Vad utskottet nu uttalat bör riksdagen ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *kvinnor på lokalanstalt*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Ju22 i denna del (yrkande 5), motion 1987/88:Ju508 och motion 1987/88:Ju511 som sin mening ger riksdagen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

7. Brev från häktad (punkt 3, mom. 10)

Björn Körlof, Sven Munke och Jerry Martinger (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 15 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "motion 502" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner det svårförklarligt att en häktad som av åklagaren ålagts restriktioner beträffande besök, brev (andra än till svenska myndigheter) och telefonsamtal och som alltså skall vara isolerad under brottsutredningen likväl på det enkla sätt som beskrivs i motionen kan kringgå syftet med restriktionerna. Att denna ordning också i praktiken medfört betydande svårigheter att genomföra förundersökning framgår av överåklagarens i Stockholm ovannämnda skrivelse till RÅ. Härtill kommer att den fråga som motionären riktat uppmärksamheten på rymmer än allvarligare aspekter som inte endast gäller en häktads möjligheter att missbruka rätten att brevledes kommunicera med svenska myndigheter. Utskottet gör härvidlag en jämförelse med den reglering till skydd för rikets säkerhet som görs i 31 § kriminalvårdslagen. Utskottet anser att den nuvarande ordningen inte är acceptabel och att en översyn av frågan i hela dess vidd är erforderlig. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *brev från häktad*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Ju502 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

Björn Körlof, Sven Munke och Jerry Martinger (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 20 som börjar med "Trots att" och slutar med "anses tillgodosedda" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att miljön i våra kriminalvårdsanstalter inte är utformad för att passa ett barns behov. Utskottet kan också instämma i motionärernas uttalande att en anstaltsmiljö kan ge upphov till störningar hos ett barn. Emellertid kan man, enligt utskottets uppfattning, inte bortse från att situationer kan förekomma när det för ett barn är bäst att inte skiljas från sin mor. I sådana fall kan en anstaltsplacering av barnet trots allt framstå som den bästa lösningen. Som framgått av utskottets ovanstående redovisning finns inga uppgifter på hur många barn som per år vistas i våra anstalter. För utskottet är emellertid känt att sådant förekommer. Det måste anses angeläget att det i sådana fall kan garanteras att barnet erhåller den bästa tänkbara miljö som går att skapa i våra anstalter. Av främst resursmässiga skäl kan inte varje anstalt utrustas för att ha beredskap för att ta emot barn utan allt talar för att särskilda enheter på vissa anstalter bör inrättas och iordningställas för detta ändamål. Utan att ha någon kännedom om det antal barn som vistas i våra anstalter kan detta arbete inte igångsättas. Det bör därför, enligt utskottets mening, utredas dels hur många barn som vistas på anstalterna, dels om det är möjligt att på vissa anstalter iordningställa vissa enheter utformade för att passa intagna med små barn. Vad utskottet sålunda med anledning av motion 22 i denna del och motion 501 uttalat bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 13 bort ha följande lydelse:

13. beträffande *barn i anstalt*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Ju22 i denna del (yrkande 6) och motion 1987/88:501 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

9. Andlig vård (punkt 3, mom. 14)

Karin Ahrland och Lars Sundin (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 21 som börjar med "Utskottet noterar" och slutar med "motion 509" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning och vill än en gång understryka det angelägna i att den långdragna frågan om den andliga vården inom kriminalvården bringas till en lösning utan dröjsmål. Förslag till lagstiftning av betydelse för frågan är för närvarande föremål för riksdagens behandling. Enligt utskottets mening måste genomförandet av den nya ordningen ske under hänsynstagande till de förut nämnda riksdagsuttalandena. Härvidlag är det enligt utskottets mening särskilt angeläget att tillse att den nya ordningen organisatoriskt och ekonomiskt ges möjlighet att tillgodose också behoven hos intagna från främmande kulturkretsar och trosriktningar. Detta bör riksdagen med anledning av motionen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 14 bort ha följande lydelse:

14. beträffande *andlig vård*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Ju509 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

10. Kontraktsvård vid vissa återfall (punkt 4, mom. 3)

Karin Ahrland och Lars Sundin (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 28 som börjar med "Av vad" och slutar med "behandlade delar" bort ha följande lydelse:

Utskottet kan ställa sig bakom motionärernas resonemang om att alla resurser bör sättas in för att rehabilitera den som begått brott av det slag det här gäller. Detta kan ske bl.a. genom att problematiken bakom brottsligheten bearbetas.

Av utskottets ovanstående redogörelse framgår att en ny påföljdsvariant, s.k. kontraktsvård, införts fr.o.m. den 1 januari 1988. Kontraktsvården är huvudsakligen tänkt som en ersättning för fängelsestraff i fall där missbruk av alkohol eller narkotika varit grunden för brottsligheten. Den nya påföljdsvarianten skall emellertid även kunna användas i andra fall än vid missbruk. Det utrymme som i detta hänseende lämnats i reglerna om kontraktsvård är dock, enligt utskottets mening, för begränsat. I likhet med motionärerna anser utskottet att reglerna bör ändras och utvidgas så att det klart framgår att gärningsmän som återfaller i misshandels- eller hotbrott riktade mot samma personer skall, inom ramen för kontraktsvård, kunna erbjudas rehabilitering. Utskottet vill här anknyta till sin i detta betänkande tidigare lämnade redogörelse för den försöksverksamhet med behandling av män som gjort sig skyldiga till sexual- och misshandelsbrott och som bedrivs på vissa av kriminalvårdens anstalter. Denna försöksverksamhet har utskottet uttalat sig positivt för. Det bör ankomma på regeringen att återkomma med förslag till nya bestämmelser i brottsbalken där det klart framgår att de av motionärerna nämnda återfallsbrottslingarna skall kunna ådömas kontraktsvård i de situationer som motionärerna förespråkar. Det bör vidare ankomma på regeringen att bygga upp en sådan verksamhet inom frivården som möjliggör att kontraktsvård skall kunna ådömas i dessa fall.

Vad utskottet sålunda med anledning av här behandlade yrkanden i motionerna 403 och 802 anfört bör riksdagen ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *kontraktsvård vid vissa återfall*

att riksdagen med anledning av motion 1986/87:Ju403 i denna del (yrkande 12) och motion 1987/88:Ju802 i denna del (yrkande 14) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

1. Biblioteksverksamheten (punkt 3, mom. 12)

Karin Ahrland och Lars Sundin (fp) anför:

Vi anser det utomordentligt angeläget att häktade och intagna på kriminalvårdanstalt får tillgång till en fullgod biblioteksservice. Biblioteksverksamheten vid häktena är särskilt viktig, eftersom häktade är isolerade och läsning ofta är den enda sysselsättning som erbjuds. En annan grupp vars behov också kräver särskild uppmärksamhet är häktade och intagna med annat modersmål än svenska. Vi vill också understryka att målet är att staten skall ersätta samtliga kommuner fullt ut för deras biblioteksverksamhet på häkten och slutna anstalter.

2. Terapi inom kriminalvården m.m. (punkt 3, mom. 16)

Gunilla André och Ingbritt Irhammar (c) anför:

Vi vill i anslutning till behandlingen av motionerna om terapi inom kriminalvården m.m. i detta betänkande erinra om att vi under flera år förespråkat en sådan terapi syftande till rehabilitering av personer som dömts för vålds- och sexualbrott. Vi ser med tillfredsställelse att den hittillsvarande försöksverksamheten skall fortsätta och att planer på ytterligare projekt finns. Vi vill dock framhålla att försöksverksamheten bör utvidgas ytterligare. Vikten av att verkställighetstiden utnyttjas för detta ändamål kan inte nog understrykas.

Andra huvudtiteln ... 1
Kriminalvården ... 1
1. Lokalförsörjningen inom kriminalvården m.m. ... 1
Propositionen ... 1
Motioner ... 1
Utskottet ... 1
Anslagskonstruktionen ... 1
Nya anstalter m.m. ... 2
Hemställan ... 4
2. Kriminalvårdsstyrelsen ... 4
3. Kriminalvårdsanstalterna ... 4
Propositionen ... 4
Motioner ... 4
Utskottet ... 6
Medelsberäkningen m.m. ... 6
Narkotikafria anstalter ... 7
Rehabiliteringsfrågor m.m. ... 10
Kvinnor på lokalanstalt ... 13
Brev från häktad ... 14
Förpassningsorganisationen ... 16
Biblioteksverksamheten på kriminalvårdsanstalterna ... 17
Barn i anstalt ... 18
Bakgrund ... 19
Utskottets överväganden ... 19
Den andliga vården ... 20
Rehabilitering av våldsmän m.m. ... 22
Hemställan ... 24
4. Frivården ... 25
Propositionen ... 25
Motioner ... 25
Utskottet ... 25
Medelsberäkningen ... 25
Kontraktsvård m.m. ... 25
Hemställan ... 29
5. Maskin- och verktygsutrustning m.m. ... 29
6. Engångsanskaffning av inventarier m.m. ... 29
7. Utbildning av personal m.fl. ... 29
Reservationer ... 30
1. Differentiering på kriminalvårdsanstalterna (punkt 3, mom. 1) (fp, m, c) ... 30
2. Program för drogfria anstalter (punkt 3, mom. 2) (fp, m, c) ... 31
3. Lekmannaövervakare (punkt 3, mom. 5) (m) ... 31
4. Vård utom anstalt i verkställighetens slutskede (punkt 3, mom. 6) (c) ... 32
5. Stöd till frigivna (punkt 3, mom. 8) (m) ... 32
6. Kvinnor på lokalanstalt (punkt 3, mom. 9) (fp, m, c) ... 34

7. Brev från häktad (punkt 3, mom. 10) (m) 34
8. Barn i anstalt (punkt 3, mom. 13) (m) 35
9. Andlig vård (punkt 2, mom. 14) (fp) 35
10. Kontraktsvård vid vissa återfall (punkt 4, mom. 3) (fp) 36
Särskilda yttranden 37
1. Biblioteksverksamheten (punkt 3, mom. 12) (fp) 37
2. Terapi inom kriminalvården m. m. (punkt 3, mom. 16) (c) 37

gotab Stockholm 1988 15092